

κειμένη Μελίτῃ; Ποῖος εὐρωπαῖος ἤθελε τὸ πιστεύσει πρὸς Θεοῦ, ὅτι στερούμεθα λαχάνων κατὰ τοὺς ὁκτὼ μῆνας του ἔτους; Ποῖος ἤθελε τὸ πιστεύσει ὅτι ἐν τῇ πατρίδι τοῦ Περιχλέους καὶ τὰ ἐπὶ Τουρκίας ὑπάρχοντα ἀναβρυτήρια ἤδη τὸ ὄνομα μόνον διατηροῦσι; πῶς θέλετε νὰ ὑπάρξῃ ἰκμάς φυτικὴ ἐν τῇ Ἀττικῇ, ὅταν δὲν φροντίζωμεν ν' ἀνεύρωμεν μὲ μικράν τινα δαπάνην τὰ ὑπογείως ῥέοντα νάματα τῶν ποταμῶν μας; πῶς θέλετε νὰ ἀνθεξουν καὶ ν' ἀναπτυχθοῦν καὶ αὐταὶ αἱ ἐν τῇ πέτρᾳ αὐτομάτως φυόμεναι ἄγριαι ἐλαῖαι μας, ὅταν δὲν φροντίζωμεν νὰ προστατεύσωμεν αὐτὰς ἀπὸ τῶν αἰγῶν;

Λυπούμεθα διότι ἡμεῖς τούλάχιστον δὲν δυνάμεθα νὰ δημοσιεύσωμεν ἐνταῦθα ὅσα περὶ τούτων καὶ ἄλλων ὁμοίας φύσεως ὑποδειχθέντων διὰ τῆς Μελίσσης τῶν Ἀθηνῶν οἴκοθεν ἢ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς Μελίσσης ὁρμώμενοι μᾶς γράφουσιν ἐκ διαφόρων Μεγαλοπόλεων διάφοροι φιλοπάτριδες ὁμογενεῖς, οὐδεμίαν ἄλλοτε πρὸς ὑμᾶς συμπάθειαν ἢ σχέσιν ἔχοντες, οὔτε καὶ ἐξ ὅψεως γινώσκοντες ὑμᾶς. Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τούτων πᾶς τις ἤθελε πεισθῇ περὶ τῆς κατεπειγούσης ἀνάγκης τοῦ ν' ἀσχοληθῶμεν εἰς πράγματα θετικὰ, ἐπαγγελλόμενα τὴν εὐημερίαν καὶ τὸ ἀληθές μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους καὶ ν' ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὰς ἐριδας καὶ λογομαχίας καὶ ἂν μὲν ἀσχοληθῶμεν εἰς τὰ πρῶτα, οὐδέποτε θὰ μᾶς ἐλλείψῃ ἡ συνδρομὴ τῶν ὁμογενῶν ἢ καὶ ἡ συμπάθεια πάσης τῆς Εὐρώπης καὶ παντὸς τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου· ἂν δὲ τούναντίον, κίνδυνος εἶναι νὰ ἀπωλέσωμεν πᾶσαν τὴν ἠθικὴν αὐτῶν ὑπόληψιν καὶ πᾶσαν ἐλπίδα μελλούσης ὕλικῆς ὑποστηρίξεως.

Περὶ τῶν ἐλατηρίων, ἅτινα ἐπαγγέλλονται τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὕλικῆς εὐημερίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἀναδημοσιεύοντες, ὥς ὑπεσχέθημεν, καὶ διὰ τῆς Μελίσσης τῶν Ἀθηνῶν τὰς σοφὰς πραγματείας τοῦ Κυρίου Ἀλσεβούδ, προέδρου τῆς ἐταιρίας τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν χρονογράφων, καθήκον ἡμῶν θεωροῦμεν νὰ προτάξωμεν τὰ ἑξῆς.

Ὅτι δηλαδὴ καὶ οἱ Ἕλληνες οὐδέποτε ἔπαυσαν νὰ μεριμνῶσι καὶ νὰ συμβουλεύωσι τὰ δέοντα πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ὕλικῆς

εὐημερίας των· ἵνα πεισθῇ δὲ πᾶς τις περὶ τούτου, ἀρκεῖ νὰ μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα μόνον τῶν ὀνομάτων τῶν κατὰ καιροὺς ἀσχοληθέντων περὶ τὰ τοιαῦτα, νὰ μεταφέρωμεν δὲ τριτάχιόν τινα ἐκ τῶν ἔργων των· τοῦτο δὲ τὸ θεωροῦμεν κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον ἀναγκαῖον, καθ' ὅσον ἡ ἐν Τεργέστη ἐκδιδομένη ἐλληνικὴ ἐφημερίς ἢ *Κλειώ*, δημοσιεύουσα τὰς, περὶ ὧν ὁ λόγος, πραγματείας τοῦ Κυρίου Ἀλσεβούδ, προτάσσει μετ' ἀγανακτήσεως τὰ ἑξῆς. α' *Οπόταν βλέπομεν τοὺς ξένους μετὰ προθυμίας καὶ ἐπιπλήξεων ἀπαρθμοῦντας τοὺς ἀνεξερευνητοὺς θησαυροὺς καὶ τοὺς πολυτιμωτάτους πόρους τῆς Ἑλλάδος, πῶς νὰ μὴ οἰκτιρώμεν τὴν ἀκηδῶν, τὴν ὀκνητῶν καὶ τὴν ἡλιθιότητα τῶν ἐν Ἀθήναις διεσθαρμένων ἐκείνων πολιτικῶν, ποῦτερες ἐν τῇ εὐτελεῖ κορίστρα τῆς σπουδαρχίας, τῆς φιλοπρωτίας καὶ τῆς προσωπικῆς μνησιχακίας ἀενάως κυλιόμενοι, οὐδὲ κἂν ἔλαβον τὸν κόπον γ' ἀναλγισθῶσι τὸν προερισμὸν τῆς Ἑλλάδος.*

Καὶ πρῶτον πάντων παρατηροῦμεν, ὅτι περὶ τῆς ἀνάγκης ἐπιχειρήσεως καὶ ἐκτελέσεως δημοσίων ἔργων ἐν Ἑλλάδι ἀμφιβάλλομεν ἂν ὑπῆρξεν ἐπὶ Ὀθωνος ὑπουργὸς πολὺν ἢ ὀλίγον χρόνον ἐν τῷ ὑπουργεῖῳ τῶν Οἰκονομικῶν ἢ τῶν Ἐσωτερικῶν διαμείνας, ὅστις νὰ μὴ ἐπρότεινε καὶ ἐν μικρὸν ἢ μέγα, τέλειον ἢ ἀτελές, περὶ τούτων νομοσχέδιον, ἢ ὑπόμνημα· ἀλλ' ὁ Ὀθων εἶχε τὴν μοναδικὴν ιδιοτητα αἰωνίως ν' ἀναβάλλῃ τὰ πάντα, καὶ ἀείποτε νὰ προτιμᾷ τὰ χειρότερα ἢ τὰ δυσεφάρμοστα. Οὐδέποτε δὲ παρέσχε τὴν τελείαν αὐτοῦ ἐμπιστοσύνην εἰς ἑκὼν ὑπουργόν· τούτου δὲ ἕνεκα ἄπαντες ἠναγκάζοντο νὰ προτείνωσιν οὐχὶ τὸ κατ' αὐτοὺς τέλειον ἢ καλόν, ἀλλὰ τὸ κατ' αὐτὸν ἀρεστόν. Ποσάκις οἱ κατὰ καιροὺς ὑπουργοὶ τοῦ Ὀθωνος δὲν ἐπρότειναν αὐτῷ κοινωφελῆ νομοσχέδια; ἀλλ' ἅπαντα τὰ τοιαῦτα ἐθάπτοντο αἰωνίως εἰς τὸ βασιλικὸν γραφεῖον.

Ἐκ δὲ τῶν λόγιων μνημονεύωμεν ἐνταῦθα μόνον τοὺς γνωστοὺς ἡμῖν, ὅσοι ἐμβριθῶς ἐπραγματεύθησαν περὶ δημοσίων ἔργων, περὶ γεωργίας, περὶ ὁδοποιίας, περὶ μεταρρύθμισσεως τοῦ φορολογικοῦ συστήματος, περὶ διανομῆς τῆς ἐθνικῆς γῆς καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων σπουδαιοτάτων ἀντικειμένων· ἀλλ' ἅπαντες οὗτοι οὐ μόνον δὲν εἰσηκούσθησαν, ἀλλ' ἐμείλυνσαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον καὶ τὴν δυσμένειαν τοῦ ἡγεμόνος ἐκείνου. Τοιοῦτοι δὲ λόγοι εἰσὶν οἱ ἑξῆς.

Ἰωάννης Σούτσος, καθηγητῆς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, οὐ-

δέποτε ἔπαυσε καὶ διδάσκων ὡς καθηγητῆς καὶ γράφων ὡς λόγιος, καὶ συμβουλευὼν καὶ ἐργαζόμενος ὡς ὑπάλληλος νὰ καταδεικνύῃ τὸ μὲν τὰς πηγὰς τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου, τὸ δὲ τὴν κατεπείγουσαν ἀνάγκην τῆς ἐκμεταλλεύσεως αὐτοῦ· τὰ περὶ τούτων ἔργα τοῦ Κ. Σούτσου καὶ ἰδίως αἱ στατιστικαὶ παρατηρήσεις ἠξιώθησαν καὶ εὐρωπαϊκῆς ἐπιδοκιμασίας· ἀλλ' ὅμως ὁ Κ. Σούτσος καὶ ἐπὶ Ὀθωνος ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ τῆς ἐνεργητικῆς ὑπηρεσίας καὶ νὰ περιορισθῇ μόνον εἰς τὴν διδασκαλίαν.

Δημήτριος Αἰνιὰν καὶ ὡς πληρεξούσιος ἄλλοτε ἐπὶ ἄλλων ἔθνοσυνελεύσεων, καὶ ὡς συνεργάτης σπουδαίων ἐφημερίδων, καὶ ὡς ὑπάλληλος ἐπραγματεύθη ἐμβριθέστατα καὶ εἰργάσθη εἰς πολλὰ τῶν ἀντικειμένων τούτων· ἡ παρὰ τοῦ Κ. Αἰνιάνος βιβλιοθήκη τοῦ λαοῦ, ἡ παρὰ τοῦ ἰδίου γεωργικῆς ἐφημερίδας, ἡ περὶ διανομῆς τῆς ἐθνικῆς γῆς σπουδαιοτάτη πραγματεία αὐτοῦ καὶ οὐκ ὀλίγα ἄλλα τοιαύτης φύσεως ἔργα καταδεικνύουσι προφανέστατα, ὅτι εὐδέποτε ἔλλειψαν ἀπὸ τοῦ τόπου τούτου καὶ ἄνδρες οὐ μόνον πονοῦντες διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον, ἀλλὰ καὶ ἄριστα ἐννοῦντες τὰ ἐλαττήρια πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ὑλικῆς εὐημερίας.

Οἱ Κύριοι Π. Χαλκιόπουλος καὶ Ν. Ἐμμανουήλ καὶ διὰ πολιτικῶν ἐφημερίδων καὶ ἰδίως διὰ τῆς γεωργικῆς ἐφημερίδος τῶν ἐπραγματεύθησαν πάμπολλα κοινωνικὰ ζητήματα, ἐξ ὧν τινὰ μόνον ἐὰν ἐλάβανε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Ὀθων, δὲν ἤθελεν ἐγκαταλείψει μετὰ τριακονταετίαν τὸν τόπον τοῦτον πάντῃ ἀνεκμετάλλευστον καὶ σχεδὸν οἷον εὔρεν αὐτόν, ὅτε ἤλθε, μετὰ τῆς διαφορᾶς μόνον, ὅτι ἡ ἰδιωτικὴ δραστηριότης ἀνεπλήρωσεν ἐν μέρει πολλὰς κυβερνητικὰς ἐλλείψεις· ὁ Κ. Χαλκιόπουλος καὶ πρὸ μηνῶν τινῶν ἐπραγματεύθη ἐμβριθέστατα σχεδὸν τόσα ζητήματα, ὅσα καὶ ὁ Κύριος Ἀλσεβουδ, σύντομον ἀνάλυσιν τῶν πραγματειῶν τοῦ Κ. Χαλκιοπούλου ἐδημοσίευσamen καὶ ἡμεῖς.

Σπουδαίαν πραγματείαν περὶ ἐγγείου φορολογίας ἐν Ἑλλάδι ἐδημοσίευσεν καὶ ὁ Κ. Σωτηρόπουλος, καὶ ἀποροῦμεν πῶς τοῦτο τοῦλάχιστον, ἀγγελλέν μετ' ἐπαίνων ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ ἀξιοτίμου συντάκτου τῆς Κλειοῦς, διέλαθε τῆς μνήμης αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπεκάλεσεν ἅπαντας τοὺς πολιτευομένους ἐν Ἑλλάδι ὀκνηροὺς καὶ διεφθαρμένους.

Ὁ δὲ Κ. Φωστηρόπουλος ἐπὶ ἐν ὁλόκληρον ἔτος ἐμόχθησεν, ἵνα πείσῃ τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Ὄθωνος νὰ παραχωρήσῃ προνόμια τινα εἰς ἑταιρίαν, τὴν ὁποίαν οὗτος ἐσχημάτισε πρὸς κατασκευὴν ἱπποσιδηροδρόμων πανταχοῦ τοῦ Κράτους· ἐπὶ τέλους ἐπέτυχεν ὁ Κ. Φωστηρόπουλος καὶ ἔχομεν μάλιστα ἀνὰ χεῖρας τὴν περὶ τούτου ἔκθεσιν τῶν ὑπουργῶν πρὸς τὴν Γερουσίαν· ἀλλ' ὁ Ὄθων καὶ ἐπὶ τῆς περιπτώσεως ταύτης ἐνόγησεν, ὥσπερ ὁ ἰδιότροπος μάγειρος, ὅστις, κατασκευάσας ποτὲ διὰ πολλῶν μόχθων καὶ μεγάλης δαπάνης ἀξιόλογόν τι γλύκυσμα, περιεράντισεν ἔπειτα αὐτὸ μὲ σιροδάλιαν· τουτέστιν ὁ Ὄθων ἐπεφύλαξεν εἰς τοὺς Νομάρχας τοῦ τὴν ἔγκρισιν τῶν διορισμῶν καὶ παύσεων τῶν ὑπαλλήλων τῆς ἑταιρίας, δὲν παρεχώρησε δὲ εἰς αὐτὴν ἀφορολογήτους καὶ τὰς ἀναγκαίας γαίας πρὸς παραγωγὴν τροφῆς τῶν ἵππων τῆς, καὶ οὕτως ἐματαιώθη τὸ σχέδιον.

Τί δὲ νὰ εἴπωμεν περὶ τῶν κόπων καὶ μόχθων, οὓς κατέβαλον κατὰ τὸ 1848 οἱ ἀείμνηστοι Στουρνάρης καὶ Τοσίτσας πρὸς σύστασιν ἀτμοπλοικῆς ἑταιρίας; ἢ καὶ ἡ ἥδη ὑπάρχουσα τοιαύτη ἦτο ποτὲ δυνατόν νὰ συστηθῇ, ἂν μὴ ἐπῆρχετο ἡ κατοχὴ καὶ ἂν μὴ ἐπέβαλεν, οὕτως εἰπεῖν, ἡ ἀνάγκη καὶ τὸ τότε ὑπουργεῖον Μαυροκορδάτου καὶ Καλλέργη τὴν ἀγορὰν τινῶν ἀτμοπλοίων, τὰ ὁποῖα ἔπειτα παρεχωρήθησαν ἀντὶ μεγάλης τιμῆς, ἵνα μὴ σήπωνται, καὶ ἵνα συστηθῇ, ἡ ἑταιρία οὐχὶ ἵνα εὐδαιμονήσῃ, ἀλλ' ἵνα ναυαγῇ; καὶ πόσα δὲν ἔπραξεν ἔπειτα ὁ Ὄθων πρὸς καταστροφὴν τῆς ἑταιρίας ταύτης; Δὲν ἀρνούμεθα, ὅτι ὑπῆρξαν καὶ Ἕλληνες ὑπουργοὶ, ἀμελοῦντες ἢ μὴ ἐννοοῦντες τὰ καθήκοντά των, ἀλλὰ τὸ ἔθνος εἶ·αι ἀθῶον καὶ περὶ τὴν ἐκλογὴν τοιούτων ὑπουργῶν. Ζητοῦμεν δὲ συγγνώμην, εἰ δὲν ἐνθυμώμεθα τῶν ὀνομάτων καὶ ἄλλων, ἀσχοληθέντων περὶ τὰ τοιαῦτα ἔργα ὑπουργῶν ἢ ὑπαλλήλων ἢ πολιτῶν, ἵνα μνημονεύσωμεν καὶ τῶν ὀνομάτων τούτων πρὸς ἀθώωσιν τῆς προστριβομένης κατὰ τοῦ ἔθνους μομφῆς.

Ἐν ἄλλῳ δέ τινι περιοδικῷ συγγράμματι, τῇ Ἰατρικῇ Μελίσσῃ, ἐδημοσιεύθησαν οὐκ ὀλίγαι κοινωφελεῖς πραγματεῖαι· ἐκ τούτων μνημονεύομεν μόνον τὰς ἐξῆς. *Περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἰαματικῶν ὑδάτων* καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ κεκρυμμένου ἐπιστη-

μυϊκοῦ καὶ ἐθρικοῦ πλοῦτος (1). ἔρυνται περὶ ἰατρικῆς χωρογραφίας καὶ κλίματος Ἀθηνῶν (2). Ἐν ἀμφοτέροις ταύταις ἐκτίθενται μετὰ τινος λεπτομερείας 1) ἡ ἀνυπολόγιστος ὠφέλεια, τὴν ὁποίαν ἠθέλαμεν ἔχει, ἐὰν ἐξεμεταλλεύοντο τὰ παρ' ἡμῖν ἀφθονώτατα καὶ παντοειδούς φύσεως ἱαματικά ὕδατα, καὶ 2) ἡ περαστία ἀνάπτυξις, ἣτις ἤθελεν ἐπέλθει πρὸς ὕλικὴν εὐημερίαν, ἐὰν ἐφειδόμεθα τῶν δασῶν, καὶ ἐφυτεύωμεν δένδρα εἰς τὰ κατὰξῆρα καὶ γυνὰ ὅρη μας.

Τὴν δὲ πρώτην Ἰανουαρίου 1862 ἐδημοσιεύθη ἀνωνύμως καὶ πραγματεία τις ἐπιγραφομένη ἀπληροφορία τινὲς περὶ 'Ε.λ. Λάδος' ἐπιστολὴ πρώτη καὶ δευτέρα». Διὰ μὲν τῆς πρώτης ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων καταδεικνύονται οἱ τρόποι, καθ' οὓς ἤθελε δυννηθῇ καὶ ἡ Κυβέρνησις νὰ συντελέσῃ τεραστίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὑλικῆς εὐημερίας· διὰ δὲ τῆς δευτέρας, προτείνεται ἡ σύστασις μεγάλῃς τινὸς ἐταιρίας, ἵνα πράξῃ ὅσα ἡ Κυβέρνησις ἤλθει ἢ δὲν ἤθελε νὰ πράξῃ· ἡ δευτέρα αὕτη ἐπιστολὴ ἐδημοσιεύθη καὶ ἐκ δευτέρου ἐν Κερκύρα, περιληφθεῖσα ἐν τινι δευτέρῳ ἐπιγραφομένῳ ὑπομνήματι· ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἀποσπῶμεν τὰ ἐξῆς.

«Πρώτιστον πάντων θεωροῦμεν ἀναγκαῖον τὸ νὰ ἀσχοληθῇ ἡ ἑταιρία σπουδαίως πρὸς κατανάλωσιν τῆς Κορινθιακῆς σταφυίδος καὶ εἰς ἄλλα ἔθνη· διότι ἐν μόνῃ σχεδὸν τῇ Ἀγγλίᾳ πωδασπασμένης ἦδη ταύτης, καὶ αὐξηθείσης μεγάλως τῆς παραγωγῆς, ἐξέπεσεν ἐπαισθητῶς ἡ ἀξία της· ἀλλὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐμάθαμεν εὐχαρίστως ὅτι συνέστησαν ἑταιρίαν καὶ οἱ καλλιεργηταὶ τῆς Κορινθιακῆς σταφυίδος· τὴν ἑταιρίαν ὡλοῦν ταύτην πρέπει νὰ βοηθήσῃ παντὶ σθένει καὶ ἡ μεγάλη ἑταιρία. Ἐνίσχυσιν ἀπαιτεῖ ἐπίσης ὑπὸ τῆς συστηθησομένης ἑταιρίας καὶ ἡ ἤδη ὑπάρχουσα ἀτμοπλοικὴ ἑταιρία. Κατὰ δεύτερον δὲ λόγον, ἀναλόγως τῆς αὐξήσεως τῶν πόρων αὐτῆς, σπρέπει νὰ συστήσῃ διὰ λογαριασμὸν τῆς διάφορα οἰνοποιεῖα καὶ ἐλαιοτριβεῖα καὶ τυροποιεῖα εἰς διάφορα τοῦ Κράτους μέρη· νὰ ἐνίσχυσῃ παντὶ σθένει τὴν σκωληκοτροφίαν καὶ τὴν ἐν πτωχῷ τόπῳ μεταξουργίαν καὶ θαμβακουργίαν, ἵνα μὴ πωλῶμεν τὴν πρώτην ὕλην εἰς εὐτελεστάτας τιμὰς, καὶ ἀγοράζω-

(1) Ἰδε Ἱατρικῆς Μερίσσης τόμ. γ'. σελ. 1856.

(2) Ἰδε αὐτόθι τόμ. 5'. σελ. 49—101. 1859.

μεν αὐτὴν μεταπεποιημένην εἰς μυθώδεις· ἀπίσχυτον καθίσταται, ἀλλ' ὅμως εἶναι ἀληθέστατον ὅτι ἡ Ἑλλάς καίτοι ἐξάγουσα θαμβάκια, καταναλίσκει ὅμως διὰ τὰ ἱστιοφόρα πλοιά της μεγίστην ποσότητα χονδρῶν καραβοπάνων, τὰ ὅποια ἅπαντα προμηθεύεται ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς· τὰ πανία ἄρα γὰρ ταῦτα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κατασκευάζῃ διὰ τῶν θαμβακίων της καὶ διὰ τῶν καταδίκων της ἡ Ἑλλὰς, καὶ νὰ μὴ πληρώνῃ θαρύτατον φόρον εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν πρὸς κατασκευὴν αὐτῶν; Πρωτίστη φροντίς τῆς ἐταιρίας πρέπει νὰ ᾔηται ἐπίσης καὶ ἡ ἐξελτίωσις καὶ ἐνίσχυσις τῆς κτηνοτροφίας· ἔχομεν πολλὰς αὐτοφεῖς καὶ δυνάμεθα εὐκόλως νὰ κατασκευάσωμεν διὰ τῆς τέχνης καὶ τὰς καλλιτέρας ἴσως τοῦ κόσμου νομάς, ἀλλ' ὅμως διατρεφόμεθα καὶ ὑπηρετούμεθα ἐκ τῶν ἀθλιεστέρων καὶ τῶν πλέον ἐκπεφυλισμένων ζώων. Ἐπὶ δύο μόνον ἔτη ἐάν ᾔθελεν ἡ Τουρκία νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν ζώων ἐκ τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας, ἠθέλαμεν ἀναγκασθῇ νὰ νηστεύωμεν τοῦ κρέατος διαρκῶς, ὅπως νηστεύουσι παρ' ἡμῖν ἅπαντες οἱ εὐρωπαῖοι, οἵτινες εἰς μὲν τὰς ἑαυτῶν πατρίδας εἶναι συνειθισμένοι νὰ τρώγωσι κρέατα παχύτατα, παρ' ἡμῖν δὲ ἀναγκάζονται νὰ τρώγωσιν ἰσχνότατα.»

«Σύντονον φροντίδα πρέπει νὰ καταβάλλῃ ἡ ἐταιρία καὶ εἰς τὸ νὰ ἐκμεταλλεύσῃ ἅπαντας τοὺς λοιποὺς παντοειδεῖς πόρους τοῦ ἔθνους· μόνη ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν πολλῶν καὶ παντοειδῶν ἱαματικῶν ὑδάτων καὶ λουτρῶν τῆς Ἑλλάδος ἐδύνατο νὰ παρέξῃ εἰς μὲν τὴν ἐταιρίαν μυθώδη ἴσως κέρδη· εἰς δὲ τὴν ἀνθρωπότητα ἐν γένει καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κοινωσίαν, ἀκαταλόγιστον ὠφέλειαν ἱαματικὴν τε, ὑλικὴν καὶ ἡθικὴν. Ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσι τὰ καλλίτερα καὶ τὰ πολυποικιλώτερα κατὰ τε τὰ ἱαματικὰ στοιχεῖα καὶ τὸν βαθμὸν τῆς θερμότητος ἱαματικὰ ὕδατα, ἀλλ' ὅμως ὁ τόπος οὐχὶ μόνον σχεδὸν οὐδόλως ὠφελεῖται, ἀλλὰ τούναντίον, καθ' ὅς ἔχομεν πθεικὰς πληροφρίας, δαπανᾷ κατ' ἔτος περὶ τὰς πενταχοσίας χιλιάδας δραχμῶν πρὸς προμήθειαν ὑδάτων ἀπὸ τῆς Γερμανίας· καὶ αὐτὰ τὰ ἀνωτέρας περιωπῆς πρόσωπα ὁπότες ἔχουν πανάγκην ἱαματικῶν λουτρῶν, ἀπέρχονται εἰς Γερμανίαν, ἐνῷ διὰ τῆς πληθύος τῶν ἱαματικῶν ὑδάτων τῆς Ἑλλάδος ἐδύνατο τις νὰ σχηματίσῃ ἐν μέγιστον μέρος τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου.

«Σύντονον μέριμναν πρέπει νὰ καταβάλλῃ ἡ ἐταιρία καὶ πρὸς μετοίκησιν γεωργῶν, κτηνοτρόφων καὶ τεχνητῶν ἀπὸ τῆς Εὐρώπης ἢ καὶ ἀπὸ αὐτῆς τῆς Τουρκίας εἰς τὴν Ἑλλάδα,

καθὼς καὶ πρὸς ἐντελῇ, ἀνετον, καὶ χρήσιμον ἀποκατάστασιν
 » αὐτῶν ἐν αὐτῇ. Εἶναι δὲ σκληρὸν τὸ νὰ βλέπῃ τις σμῆνη ἁ-
 » πειρα καὶ Γάλλων καὶ Ἀγγλῶν καὶ Γερμανῶν νὰ μετοικῶσι
 » καθ' ἐκάστην εἰς τὴν Αὐστραλίαν, εἰς τὴν Καλλιφορνίαν, καὶ
 » εἰς ἄλλα ἀπώτερα ἐτι τοῦ κόσμου μέρη, ὅπου τὰ πάντα εἰς
 » αὐτοὺς εἶναι ἄγνωστα, τὰ πάντα ξένα, ἐνια δὲ, καὶ ἰδίως τὸ
 » κλίμα, τοῖς εἶναι κατ' ἀντικρυς πολέμια, εἶναι, λέγομεν, σκλη-
 » ρόν, τὸ νὰ βλέπῃ τις καθ' ἐκάστην ταῦτα, καὶ τὸ νὰ μὴ βλέ-
 » πῃ οὐδένᾳ σχεδὸν γεωργὸν Εὐρωπαῖον νὰ ἔλθῃ πρὸς ἀποκα-
 » τástασιν ἐν Ἑλλάδι, ὅπου καὶ κλίμα εὐκραέστερον καὶ τερ-
 » πνότερον τοῦ τῆς ἐαυτοῦ πατρίδος θέλει εὔρει, καὶ γῆν εὐφο-
 » ρωτάτην καὶ ἥθῃ ἡμερώτερα, καὶ συντομωτάτην πρὸς τούτοις
 » καὶ εὐκολωτάτην ἀνταπόκρισιν θέλει ἔχει μετὰ τῆς πατρίδος
 » αὐτοῦ. ἔτι δὲ σκληρότερον εἶναι τὸ νὰ ἐνθυμηθῇ τις, ὅτι πολ-
 » λαὶ γεωργικαὶ Ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι, ἀποικίσασαι ἐπὶ τοῦ
 » ἀγῶνος ἀπὸ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ἐν Ἑλλάδι, ἀκολουθῶς
 » ἠναγκάσθησαν νὰ μετοικίσωσι καὶ αὖθις εἰς αὐτὴν ταύτην
 » τὴν Τουρκίαν, ἣν ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος ἐπολέμησαν».

« Μία τῶν κυριωδεστέρων φροντίδων τῆς ἐταιρίας μετὰ τὴν
 » ἰδιοποιεῖται, τὴν διὰ παντός τρόπου ἐνίσχυσιν τῆς γεωργίας, τῆς
 » κτηνοτροφίας, τῶν κοινωφελῶν τεχνῶν, καὶ τῆς ναυτικῆς εἶναι
 » καὶ ἡ περὶ ἀποξηράνσεως τῆς Κωπαίδος λίμνης, καὶ εἰ δυνα-
 » τόν, ἡ περὶ χρησιμοποίησεως τῶν ἐν αὐτῇ ἐπιβλαζῶν ὑδάτων
 » εἰς τὰς ξηρὰς πεδιάδας τῆς Ἀττικῆς· ὦ! πόσων ἑκατομμυ-
 » ρίων ὠφέλειαν ἤθελε παρέξει ἡ ἐταιρία εἰς τε ἐαυτὴν, εἰς τὸ
 » Κράτος, καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν, ἐὰν ἐξετέλει τὸ Ἡράκλειον
 » τοῦτο ἔργον! δι' αὐτοῦ ἤθελε μετασχηματίσει δύο ἀπεράν-
 » τους πεδιάδας τῆς τε Βοιωτίας καὶ τῆς Ἀττικῆς εἰς γῆν τῆς
 » ἐπαγγελίας, πολὺ καλλιτέραν ἴσως καὶ γονιμωτέραν καὶ αὐτῆς
 » τῆς γονιμωτάτης γῆς τῆς Αἰγύπτου, τῆς ἀρδευομένης ὑπὸ τοῦ
 » Νείλου· ἐν ἄλλαις, δηλαδὴ, λέξεσιν, ἡ ἐταιρία διὰ τοῦ ἔργου
 » τούτου ἤθελε παρέξει εἰς τὴν Ἑλλάδα μίαν ἀληθῆ χρυσοφό-
 » ρον Καλλιφορνίαν, καὶ ἤθελεν, ἐν βραχυτάτῳ διαστήματι χρόνου
 » ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ, διπλασιάσει ἴσως καὶ τριπλασιάσει
 » τὰ μετοχικὰ αὐτῆς κεφάλαια» (1).

(1) Ἴδε ὑπόμνημα δεύτερον πρὸς τὰς προστατρίας τῆς Ἑλλά-
 »δος Δυνάμεις καὶ πρὸς ἅπαντα τὸν πεπολιτισμένον κόσμον.
 » Ἐν Κερκύρᾳ 1862. σελ. 40—43.

Πρὸς ἐντελῇ δὲ ἀθώωσιν τοῦ ἔθνους ἀναγκαῖον θεωροῦμεν νὰ προτάξωμεν καὶ τὴν ἐξῆς ἐκθεσιν.

Πρὸς τὴν ἐν Ἀθήναις Β'. τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσιν.

ΕΚΘΕΣΙΣ

Τῆς ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ἐπιτροπῆς, ἐπὶ τῆς προτάσεως
τῶν πληρεξουσίων Λεβαδείας, περὶ ἀποξηράνσεως
τῆς Κωπαίδος.

«Ἡ ἐπιτροπὴ, λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὴν ἀνωτέρω πρότασιν καὶ
»σκεφθεῖσα, ὅτι ἐπειδὴ ἀπανταχοῦ τοῦ Κράτους ὑπάρχουσι λί-
»μναι, ἔλη, τέλματα χρήζοντα ἀποξηράνσεως, εἶναι ἀναγκαῖον,
»ἀντὶ εἰδικοῦ, νὰ ψηφισθῇ γενικὸς περὶ τούτων νόμος, συνέταξε
»καὶ ὑποβάλλει εἰς τὴν παραδοχὴν σας τὸ περὶ τούτου ψήφισμα.»

«Ἐν τῷ ψήφισματι τούτῳ ὠρίσθησαν οἱ ἀνώτατοι ὅροι τῶν
»παραχωρήσεων, ὃ δὲ ἀρμόδιος ὑπουργός, λαμβάνων ἐκάστοτε
»ὑπ' ὄψιν τὰς εἰδικὰς καὶ τοπικὰς περιστάσεις ἐκάστου κτήμα-
»τος, θέλει χορηγεῖ ἀναλόγῳ· τούτων τὰς παραχωρήσεις, ἀλλ'
»ιδίως ἐθεωρήθη ἀναγκαῖον νὰ προτιμῶνται οἱ ἐπιχειρηματίαι
»ἐκεῖνοι, οἵτινες προτίθενται τὴν εἰσαγωγὴν ἐπιστημονικῆς γε-
»ωργίας καὶ κτηνοτροφίας, ἵνα οὕτως ἐπιτύχωμεν τὴν βελτίωσιν
»τῆς ἡμετέρας. Ἐκ μακρᾶς πείρας εἶναι γνωστὸν, ὅτι διὰ τοῦ
»παραδειγματισμοῦ εὐκολώτερον θέλουσι κατασταθῇ ἐγκρατεῖς
»οἱ ἡμέτεροι γεωργοὶ καὶ ποιμένες τῶν τελειοποιημένων μεθό-
»δων, ἢ διὰ σχολείων τῆς θεωρίας, ἣν δὲν δύναται νὰ ἐννοῇ τις
»ἄνευ βαθμοῦ τινος παιδείας, τὴν ὁποίαν δὲν ἔχουσι, δυστυχῶς,
»οἱ κατὰ τὸ πλεῖστον ὅλως ἀγράμματοι γεωργοὶ καὶ ποιμένες
»μας. Ἡ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐκφραζομένη
»εὐχὴ περὶ συστάσεως σχολείων πρακτικῆς γεωργίας θέλει πραγ-
»ματοποιηθῇ εὐκολώτερον καὶ συντελεστικώτερον, ὅταν ἡ Κυβέρ-
»νησις παραχωρήσῃ ἀπὸ τὰ ἐν τῷ παρόντι νόμῳ μνημονευόμενα
»ἐθνικὰ κτήματα, ἐπιβάλλουσα ὡς ὅρον, ὅχι μόνον τὴν εἰσαγω-
»γὴν ἐπιστημονικῶν μεθόδων, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ἐρ-
»γολάβου νὰ δέχεται εἰς τὸ ἐργαστάσιόν του παιδάς ἐκ τῶν γει-
»τονικῶν χωρίων, οἵτινες νὰ μανθάνωσι καὶ ἐφαρμόζωσι παρ'
»αὐτῷ τὰς μεθόδους ταύτας· συγχρόνως δὲ νὰ ἐπιτρέπη ὁ ἐργο-

»λάθος οὗτος εἰς πάντα γεωργὸν ἢ ποιμένα νὰ ἐπισκέπτηται
 ντὰ ἐργοστάσια αὐτοῦ καὶ νὰ παρίσταται ἀκωλύτως εἰς τὰς
 »γεωργικὰς καὶ κτηνοτροφικὰς ἐργασίας αὐτοῦ, ὑποχρεούμενο νὰ
 »πλήν ἀπορίας τῶν χωρικῶν, ὅσοι ἤθελον ἀπευθύνει πρὸς αὐτὸν
 »τοιαύτας. Πρὸς ἐργολὰς λοιπὸν ἀναδεχθίσόμενον τοιαύτας
 »ὑποχρεώσεις ἡ Κυβέρνησις ἄς κάμῃ γενναίας παραχωρήσεις καὶ
 »εὐκολίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ὀργάνων τῆς ἄς ἐπιβλέπῃ τὴν
 »ἀκριβῆ αὐτῶν ἐκτέλεσιν. Διὰ τῆς συστάσεως τοιούτων ἀγροτι-
 »κῶν ἐπιχειρήσεων θέλει ἐπιτύχει ταχύτερα καὶ ἀσφαλέστερα ὁ
 »σκοπὸς τῆς βελτιώσεως τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας μας,
 »τὸν ὁποῖον ἡ πεσοῦσα δυναστεία ἐπέδιωκε διὰ τῶν θεωρητικῶν
 »σχολῶν, ἀδραῖς δαπάναις καὶ χρόνῳ μακρῷ, χωρὶς ποτὲ νὰ
 »ὑδυνῇ νὰ φθάσῃ καὶ τὸν ὁποῖον ζητεῖ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ἐπὶ τοῦ
 »προϋπολογισμοῦ ἐπιτροπὴ διὰ τῆς συστάσιως σχολείων πρα-
 »κτικῶν, διὰ τὰ ὅποια θέλουσιν εἰς μάτην δαπανηθῇ μεγάλαι
 »χρηματικαὶ ποσότητες, χρησιμεύουσαι μόνον, ὡς πάντοτε, εἰς
 »θεραπείαν καὶ ἐξοικονόμησιν προσώπων, καθόσον ἀπεδείχθη,
 »ὅτι τοιαῦται ἐπιχειρήσεις ἐπιτυγχάνουσι μόνον, ὅταν διευθυ-
 »νῶνται ὑπὸ ἰδιωτῶν.»

«Περιττὸν νὰ γίνῃ λόγος ἐνταῦθα περὶ τῶν καθέκαστα ἄρ-
 »θρων τοῦ προτεινομένου ψηφίσματος, διότι αἱ διατάξεις αὐτοῦ
 »νεῖσι σαφέσταται καὶ θέλουν ἀναπτυχθῇ ἀπὸ τοῦ εἴματός κατὰ
 »τὴν συζήτησιν.»

«Ἡ ἐπιτροπὴ θεωρεῖ καθήκόν τῆς νὰ συστήσῃ τὴν ταχεῖαν
 »συζήτησιν καὶ ψήφισιν τοῦ νόμου τούτου, ὡς μέλλοντος νὰ ἐ-
 »ξασκήσῃ μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς εὐημερίας τοῦ Ἑλληνικοῦ
 »ἔθνους.»

«Ἐχομεν πολλὰς λίμνας καὶ πλείους τόπους λιμνώδεις, θαλά-
 »σσιαι καὶ τελατωδεις, οἵτινες διὰ τῶν ἀναδιδομένων ἐξ
 »αὐτῶν μiasμάτων κατέστησαν νοσώδεις καὶ δυσκατοικήτους
 »τοὺς πέριξ τόπους καὶ ἀποστέλλουσι κατ' ἔτος εἰς τὸν ἄλλον
 »κόσμον πολλὰς χιλιάδας λογικῶν ζώων, ποιοῦντες μάλιστα
 »μεγάλην θραῦσιν εἰς τὰ νήπια τῶν γειννιαζόντων χωρίων, καὶ
 »προάγοντες περιοδικὰς καὶ καταστρεπτικὰς ἐπιζωοτίας.»

«Διὰ τῆς προτεινομένης παραχωρήσεως αὐτῶν καὶ τῆς κατὰ
 »συνεπείαν ἀποξηράνσεως καὶ καλλιεργείας τῶν θέλουσιν ἀποκα-
 »τασταθῇ οἱ τόποι οὗτοι (τῶν ἀδιαλείπτων σήμερον νόσων καὶ
 »τῆς ἐρημώσεως) ὑγιεινότατοι, κέντρα πληθυσμῶν μεγάλων

οδιομηχανιῶν διαφορῶν, καὶ ἐπὶ τέλους σχολεῖα πρακτικά, δι' ὧν
 »θέλουσι βελτιωθῇ ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία μας. Πολλοί,
 »ἐκζητοῦντες σήμερον μικράς θέσεις με εὐτελεστάτους μισθοὺς,
 »θέλουσιν εὖρει ἐντιμον ἐνασχόλησιν εἰς τοιαῦτα ἔργα, καὶ πύ-
 »ρους εὐζωίας, τὸ δημόσιον θέλει λαμβάνει φόρους οὐκ εὐκατα-
 »φρονήτους, ἡ δὲ δημοσία τάξις θέλει ἀποκτήσει ἀγρόπνους καὶ
 »νιίλικρινεῖς φύλακας, τοὺς εἰς τοιαύτας ἐπιχειρήσεις ἀσχολη-
 »θησομένου. »

« Ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις διὰ τῆς ψηφίσεως τοῦ νόμου τούτου
 »θέλει δεῖξει, ὅτι συναισθάνεται τὴν σπουδαιότητα τοῦ πράγ-
 »ματος, ἡ δὲ Κυβέρνησις ἃς ἐνεργήσῃ ταχέως καὶ γενναίως τὰς
 »παραχωρήσεις τῶν ἐν λόγῳ κτημάτων, ἵνα ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν
 »μεταβληθῇ ὅλως ἡ ὄψις τῆς Ἑλλάδος. Οὕτω δὲ πάντες θελομεν
 »ἐννοήσῃ καλῶς τὸν σκοπὸν τῆς μεταπολιτεύσεως, κοθόσῃ ἡ πεσοῦ-
 »σα δυναστεία, ἕνεκα κακῶς ἐννοουμένης φειδωλίας, ἀναχωρήσασα
 »ἐκ τῆς Ἑλλάδος μετὰ τριακονταετίαν, ἀφῆκεν ὡς εὗρεν τὴν ὑ-
 »λικὴν κατάστασιν τοῦ τόπου, διότι ἐμικρολόγει μέχρις ἀπελ-
 »πισίας καὶ παρέλυε διὰ τῶν ἀτελευτήτων ἀναστολῶν της πᾶ-
 »σαν τὰς πρὸς τὰ τοιαῦτα ἔργα, γενομένη αἰτία τοῦ θανά-
 »του πολλῶν μυριάδων ἀνθρώπων κατὰ τὸ διάστημα τῶν τριά-
 »κοντα ἐτῶν καὶ τῆς ἀπωλείας πολλῶν ἑκατομμυρίων δραχμῶν
 »διὰ τῆς μὴ ἐκμεταλλεύσεως τῶν σπουδαίων τούτων ἐθνικῶν
 »πόρων ! »

« Εἶναι ἐπομένως ἀνάγκη κατεπεΐγουσα ν' ἀποξηρανθῶσι τὸ
 »ταχύτερον καὶ κατασχθῶσιν παραγωγικοὶ ὅλοι οἱ λιμνώδεις καὶ
 »πνοσώδεις οὗτοι τόποι, διὰ νὰ κλείσῃ οὕτω καὶ τὸ κατὰς τὸν τῶν
 »πολυπληθῶν αἰῶρων θανάτων, τοὺς ὁποίους ἐπιφέρουσι κατ' ἔτος
 »καὶ ἀνθυμιάσεις τῶν σηπομένων ὑδάτων διὰ ταῦτα ἡ ἐπι-
 »τροπὴ ἐπαναλαμβάνει νὰ συστήσῃ θερμῶς τὴν παραδοχὴν τοῦ
 »προτεινομένου ψηφίσματος ἔχοντος οὕτως. »

Ταῦτα εἶναι ἱκανὰ, νομίζομεν, νὰ πείσωσιν, οὐ μόνον τὸν ἄλ-
 λως ἀξιώτιμον συντάκτην τῆς Κλειῦς, ἀλλὰ καὶ πάντα ὁμο-
 γενῇ καὶ πάντα φιλέλληνα, ὅτι καὶ οἱ Ἕλληνες οὐδέποτε ἡμέ-
 λησαν νὰ φροντίζωσι πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ὑλικῆς εὐημερίας των.
 Αἱ δὲ περὶ τούτου σοφαὶ πραγματεῖαι τοῦ Κυρίου Ἀλσεβούδ
 ἔχουσιν οὕτως.

Ἐργα δημόσια καὶ κοινωφελῆ ὑπάρχουσιν ἐν Ἑλλάδι ὀλίγη-
στα. Καὶ ὅμως οὐδεμία ἄλλη χώρα παρὰ τὴν Ἑλλάδα ἔχει μεγαλει-
τέραν ἀνάγκην διαφόρων ἔργων, κατεπειγόντων ἀπαιτουμένων πρὸς
τὴν εὐημερίαν καὶ προαγωγὴν αὐτῆς. Ἐκ τούτων σημεῖον οὖμεν ἐξαιρέ-
τως τὰ ἑξῆς.

Δημόσια: γαῖαι. Ἡ Ἑλλάς ἔχει ἕξ περίπου ἑκατομμύρια
πλήθρων δημοσίας γῆς, τῆς ὁποίας τὸ μέγιστον μέρος, διὰ τε τὴν
γονιμότητα τοῦ ἐδάφους καὶ διὰ τὴν εὐκρασίαν τῶν ἀέρων, δύναται νὰ
φέρῃ καρπὸν ἑκατονταπλασίονα. Ἡ προσδοκόμενη ὠφέλεια θὰ γένη κα-
ταφανεστέρα, ὅπότεν τροποποιηθῇ ἡ φορὸλογίᾳ, ὅπότεν εἰσα-
χθῇ τὸ σύστημα τῆς ἐπιτήρσεως καὶ τοῦ προσδιορισμοῦ
τῶν συνόρων, ὅπότεν στρωθῶσιν ἐαί: ὁδοὶ ἢ ἐπισκευ-
ασθῶσιν αἱ παλαιαί, καὶ ὅπότεν ἀρχίσωσι τὰ δημόσια
ἔργα, τὰ ἀναγκαζοῦντα εἰς τὴν εὐδαιμονίαν παντὸς πεπολιτισμένου
ἔθνους.

Ἐκ τῶν δημοσίων ἔργων ἄξια μελέτης εἶναι τὰ ἐπόμενα. Αἱ ὁδοί
ἢ ἀπὸ τούτων πορισθησομένη ὠφέλεια εἶναι μεγίστη· θὰ καταστήθῃ
λονότι εὐκολώτερα ἡ ἐξαγωγή τῆς ὕλης τῶν ὀρυκτῶν κλπ.
θὰ ἀναπληρωθῶσιν αἱ ταχυδρομικαὶ καὶ ἐμπορικαὶ ἀ-
νάγκαι τοῦ τόπου, θὰ γεωργηθῶσι δὲ εὐκολώτερον αἱ ἀπεραντοὶ γαῖαι
αἱ μέχρι τοῦδε ἄγονοι καὶ ἀκαλλιέργητοι. Ἡ ἀποξηράνσις τῶν
λιμνῶν καὶ τῶν ἐλῶν, καθιστῶσα γεωργήσιμα πολλὰ μέρη
γῆς, θὰ ἐλαττώσῃ τυγχρόνως τὰς αἰτίας τῶν πυρετῶν καὶ ἀλλων νο-
σημάτων, ἐπικρατοῦντων ἐν καιρῷ θέρους εἴτε ἔνεκα τοῦ μιάσματος,
εἴτε ἔνεκα τῶν λιμναίων ὑδάτων, εἴτε ἔνεκα τῆς παρακαμαζούσης φυ-
τείας. Τὸ σύστημα τῆς ὁροθεσίας θὰ διευκολύνῃ τὴν καλλιέργειαν
τῶν ἐθνικῶν ἐλαιῶνων καὶ ἀμπελώνων. Ἡ ἄρδευσις θὰ καταστή-
σῃ γονιμώτατα χωρία τινα, τὰ ὅποια μέχρι τοῦ νῦν διατελοῦσιν ἄγο-
να. Ὑγείονομικὰ μέτρα ἐν τε ταῖς πόλεσι καὶ ἐν ταῖς κώμαις
θὰ περιστέλλωσι τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν δύναμιν τῶν εἰς τινὰς ὥρας τοῦ
ἔτους ἐπιδημουσῶν ἀσθενειῶν. Λιμένες καὶ φανοὶ θὰ προαγά-
γωσι τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων, εἰς τὸ ὅποιον οὗτοι ἀνέκα-
θεν ἔλαβον μεγάλην ἐπίδοσιν διότι ἔχουσι φυσικὴν πρὸς αὐτὸ κλίσιν.
Εἰς τὸν ἐθνικὸν πλοῦτον καὶ τὰς ἐθνικὰς γαίας τῆς Ἑλλάδος ἀνάγον-
γονται πρὸς τοῦτοις τράπεζαι, ἰχθυοτροφεῖα, μεταλλεῖα, ὁ Ἰσθμὸς τῆς
Κορίνθου κλ.

Ἴσως τινὲς ἐρωτῶσι· καὶ πῶς δύναται ἡ Ἑλλάς, ἐν τῇ σημερινῇ
αὐτῆς καταστάσει, ἄνευ σκιᾶς τινος χρηματολογικῆς ἐμπιστοσύνης, νὰ
ἐπιχειρήσῃ τοιαῦτα ἔργα, τὰ ὅποια βεβαίως ἠρύναντο νὰ ἀνυψώσῃ
τὴν βιομηχανίαν της, νὰ αὐξήσῃ τὸν ἐθνικὸν πλοῦτόν της καὶ νὰ
προαγάγῃ τὴν ἡθικὴν αὐτῆς πρόοδον; Ἀπαντῶμεν· ὥς προσεγγθῇ
ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις μετὰ τιμιότητος καὶ ἀκραιότητος πρὸς τοὺς
δανειστάς τοῦ ἔθνους· οὗτοι δὲ ἀμέσως προθύμω καὶ ἐτοί-
μωις θὰ παράσχωσι τῇ Ἑλλάδι πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν. Οἱ τῶν
χρεωγράφων κάτοχοι δὲν ἀπαιτοῦσι παρὰ τῆς Ἑλλάδος ἢ μᾶλλον
παρὰ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὰ δυσχερῆ ἢ τὰ ὅλως ἀνέφικτα.
Ἀπ' ἐναντίας ζητοῦντες νὰ κανονίσωσιν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς ἑλληνι-

κῆς Κυβερνήσεως τὰς ἐκ πολλοῦ παρημελημένας ἀξιώσεις των, ἐπὶ βάσεων μετριοτάτων καὶ ἀναλόγων πρὸς τὰς σημερινὰς τῆς Ἑλλάδος προόδους, ζητοῦσι νὰ πράξωσι τοῦτο ἐπὶ ὅρων συντελούντων εἰς τὴν σύγχρονον ἀνύψωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἔτοιμοι ὄντες νὰ παράσχωσι τοιαύτην ὑποστήριξιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πόρων τῆς, ὅποίαν τοῖς ὑπαγορεύουσιν ἡ πείρα καὶ ἡ πρὸς τὸ ἀγαθὸν τῆς Ἑλλάδος συμπάθειά των. Μηδεὶς λοιπὸν εἴπη ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔχει νὰ προσενέγκῃ τι ὅπως ἐφελκύσῃ εἰς ἑαυτὴν τοὺς ἐτοιμούς καὶ προθύμους ὄντας ἵνα τὴν βοηθήσωσι. Διότι ἡ Ἑλλὰς κατέχει ἐξ ἑκατομῦρια πλέρων ἐθνικῶν γαιῶν εἰς μέρος εὐκρατέστατον καὶ πάσης ἀναπτύξεως δεκτικόν, γαιῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κεκαλυμμένων ὑπὸ πυλυτίμων βαςῶν, ἐλαίωνων καὶ ἀμπελώνων. Πολλὰ μέρη τῆς δημοσίας ταύτης περιουσίας εἶναι ἀξιόλογα διὰ τὴν καλλιέργειαν σταφίδος. μετάξης καὶ θάμβακος· διὰ τοιούτων δὲ κεκρυμμένων θησαυρῶν, α' γῶραι καθίστανται ἐν γένει σημαντικαὶ εἰς τε τοὺς ἰδίους κατοίκους καὶ εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, παράγουσα πάντα τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὴν συντήρησιν καὶ εἰς τὴν τροφὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. "Ἄς παρακαλέσῃ λοιπὸν ἡ Ἑλλὰς τοὺς κατόχους τῶν χρεογράφων τῆς ὅπως τὴν βοηθήσωσιν εἰς τὴν γονιμοποίησιν τῶν σηπομένων γαιῶν τῆς καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σημερινῶν ἀφανῶν προϊόντων τῆς ἢ δὲ παραχθισομένη ἐντεῦθεν αὐξήσις τῶν προσόδων θὰ ᾔηται τὸ ἀσφαλέστερον τεκμήριον τῆς πρὸς αὐτὴν εὐεργεσίας. Αἱ παρὰ χωρήσεις τῶν ὁδῶν αὐτῆς, τῶν γαιῶν τῶν λατομείων, τῶν ἐλαίωνων, τῶν ἀμπελώνων τῆς καὶ ὅσων ἄλλων κατέχει λανθανόντων πόρων, ἃς γένωσι γενναίως καὶ ἐλευθερίως, ὑπὸ μονίμους ὅρους. συνάδοντας πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀμεταλλεύτων πόρων τῆς Ἑλλάδος καὶ πρὸς τὴν διαρρύθμισιν τῶν ἐσωτερικῶν ἀναγκῶν τῆς.

Ἀκολουθῶς ἐκτίθενται ἐμπεριστατωμένως ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Κ. Ἄλσεβουδ αἱ ἐν τῷ προοιμίῳ διατυπούμεναι ὑλικά μεταρρυθμίσεις. Τὸ περὶ τῆς Κοπαίδος λίμνης τμήμα δὲν εἶναι ἀνάξιον μελέτης. Ὁ Κ. Ἄλσεβουδ ὑπολογίζει ὡς λίαν μετρίαν τὴν γεννησομένην δαπάνην πρὸς ἐκκαθάρισιν τῶν ὑπογείων ὀχετῶν (τῶν ἄλλως λεγομένων καταζοθρῶν), ὧν ἡ ἔμφραξις προξενεῖ, ὡς γνωστὸν, τὴν ἐπὶ κλυσιν τῶν παρακειμένων πεδιάδων. Ἡ ἀποξήρανσις τῆς Κοπαίδος δύο μέγιστα ὠφελήματα μέλλει νὰ προσξενήσῃ· ἀφ' ἑνὸς μὲν θ' ἀποδώσῃ εἰς τὴν γεωργίαν ἐδομηκόντα καὶ ἐπέκεινα χιλιάδας πλέρων ἀροσίμου γῆς, ἐν τόπῳ μάλιστα κειμένῳ ἐγγὺς τῆς Εὐβοϊκῆς θαλάσσης καὶ ἐπομένως οὐχὶ ἀνεπιτηδεύει πρὸς ἐπιβίβασιν καὶ ἀποστολὴν τῶν προϊόντων ἐξαιρέτως δὲ τοῦ θάμβακος, εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν· ἀφ' ἑτέρου δὲ, τὰ περὶ χώρα θὰ ἀπαλλαγῶσιν ἀπὸ τῶν πυρετῶν, οἵτινες ἐπι-

πολάζουσι τὸ θέρος παρ' αὐτοῖς, προερχόμενοι ἐκ τῶν ἀναθυμιάσεων τῶν λιμναζόντων ὑδάτων.

Ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον τῆς ἀποξηράνσεως τῆς Κωπαίδος θά προαγάγῃ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς Ἑλλάδος ἢ εἰσαγωγὴ γεωπονικοῦ συστήματος ἐξ ἐκείνων, ὅποια ἄλλως ἀκμάζουσι παρ' ἀπάσαις ταῖς πεπολιτισμέναις ἐπικρατείαις. Ἐὰν ἡ γεωπονία συνίστατο εἰς τὸ σκάπτειν καὶ ποτίζειν τὴν γῆν, ἐπιτηδειότερους γεωπόνους δὲν θά ἀπῆντα τις μὰ τὴν ἀλήθειαν ἄλλοθι πού ἢ ἐν Ἑλλάδι. Ἀλλὰ διὰ μόνης τῆς ἀξίνης δὲν ἐξευγενίζονται τὰ προϊόντα οὔτε διὰ μόνης τῆς κόπρου λιπαίνεται ἡ γῆ. Ἐν Ἑλλάδι οὐδεμία ὑπάρχει θεωρία τῶν ἐν Εὐρώπῃ γεωπονικῶν συστημάτων· οὐδεμία ἀγρονομικὴ ἢ φυτολογικὴ ἔννοια· οὐδεμία ἐπομένως καλλιέργεια τοῦ ἐδάφους κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς φυσιολογίας, τῆς μηχανικῆς καὶ τῆς χημείας. Τὰ ὀνόματα τοῦ Βουσιγκώλτου καὶ τοῦ Λίβηγ, οἵτινες ἀπὸ εἴκοσι καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν ἐνεκαίνισαν νέαν ἐποχὴν γεωργικοῦ συστήματος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὀργανικῆς χημείας εἶναι ὀνόματα πάντῃ ἄγνωστα εἰς τοὺς ἐν Ἑλλάδι θεράποντας τῆς Δήμητρος, τοῦτο καὶ μόνον ἐπιδιώκοντας, πῶς ἀπονώτερον νὰ ἐργασθῶσι καὶ πῶς πλουσιώτερον νὰ δρέψωσιν.

Ἀλλὰ πῶς θέλτε νὰ προαχθῇ ἡ γεωργία, ἀφοῦ, ὥς ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν ὁδῶν, μία ἐκ τῶν πρωτίστων φροντίδων τοῦ γεωργοῦ εἶναι καὶ ἡ ἀμνηχανία τῆς μετακομιδῆς; Τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας ἀποτελοῦσι τὰς ζωτικὰς ἴνας τῆς ὑλικῆς παντὸς κράτους εὐδαιμονίας· αἱ ὁδοί, διευκολύνουσαι τὴν μεταφορὰν, ἐπάγουσι φυσικῶ τῷ λόγῳ τὴν ἐλάττωσιν τῶν διακομιστικῶν ἀγωγίων· ἡ δὲ ἐλάττωσις πάλιν τῶν ἀγωγίων, διευκολύνουσα τὰ μέσα τῆς μετακομιδῆς, πολλαπλασιάζει καὶ ἀναβιβάζει τὸ ἐμπόριον.

Παρατηρεῖ ὀρθότατα ὁ Κ. Ἀλσεβουδ ὅτι ἡ κατασκευὴ ἐπιτηδείων ὁδῶν καὶ ἡ καθιέρωσις χρησιμωτέρας γεωργικῆς ἐργασίας, πρὸ πάντων θά προαγάγῃ τὰ συμφέροντα καὶ τὴν περιουσίαν τοῦ δημοσίου. Ἐὰν, φέρ' εἰπεῖν, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνη-

σις, εἶχε διάθῃσιν, μετὰ προηγουμένην ἐκκαθάρισιν πάσης ἀμφισβητήσεως, νὰ ἐκποιήσῃ τοὺς ἐν τῷ βασιλείῳ ἐθνικοὺς ἐλαιῶνας καὶ ἀμπελῶνας, εἰς ἐταιρίας ἢ εἰς ἄτομα (ἔστω καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς κατόχους τῶν ἐλληνικῶν ὁμολογιῶν) παρέχοντα πάσας τὰς ἀπαιτουμένας ἐγγυήσεις, τὸ δημόσιον ταμεῖον θὰ ὠφελεῖτο τότε κατὰ διπλοῦν λόγον· πρῶτον μὲν, θὰ ἐπορίζετο χρηματικόν, ὅπερ ὁ Κ. Ἀσλεβουδ ἀναδιδάξει εἰς ἓν ἑκατομύριον λιρῶν στερλινῶν, καὶ τὸ ὅποιον ἡδύνατο κάλλιστα νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἀπόσβεσιν τῶν ἀξιώσεων τῶν παλαιῶν δανεισμάτων ἢ ἄλλως εἰς διαρρύθμισιν τῆς ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀθεραπύτου φαινομένης καταστάσεως τῶν ἐν Ἑλλάδι οἰκονομικῶν. Δεύτερον, τοῦτο δὲ εἶναι τὸ σπουδαιότερον, θὰ ἐλάμβανον ἀνὰ χεῖρας τὴν καλλιέργειαν τῶν ἐθνικῶν ἐλαιῶνων καὶ ἀμπελῶνων ἄτομα συλλήβδην ἢ κατ' ἰδίαν, παρέχοντα ἐκ τοῦ προχείρου τὴν ἐγγύησιν ὅτι σταθερὰν ἔχουσιν ἀπόφασιν ἅμα δὲ καὶ συμφέρον νὰ ἐκμεταλλεύσῃσι δι' ὅλης τῆς ἐφικτῆς ἐπιμελείας, πρὸς ὄφελος ἑαυτῶν οὐχ ἥττον δὲ καὶ πρὸς ὄφελος τοῦ δημοσίου, τὸν σπουδαῖον τοῦτον κλάδον τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου.

Παραλείποντες τὰ ἄλλα τμήματα τῆς ἐκθέσεως τοῦ Κυρίου Ἀσλεβουδ μεταβαίνομεν εἰς τὸ τελευταῖον τὸ περὶ δημοσίων γαιῶν καὶ κτημάτων. Αἱ ἐθνικαὶ τῆς Ἑλλάδος γαῖαι συναπαρτίζουσιν ἑκτασιν ἑξ ἑκατομμυρίων πλέρων ἢ στρεμμάτων. Ἐκ τούτων 800,000 στρέμματα περιλαμβάνουσιν οἱ ἐλαιῶνες καὶ ἀμπελῶνες, κτλ. 3,500,000 στρέμματα τὰ βουνὰ καὶ τὰ δάση 1,700,000 τὰ λειβάδια καὶ αἱ κοιλάδες. Εἶναι περιττὸν νὰ εἰπῶμεν ἐνταῦθα πόσαι ἐκτάσεις ἐκ τούτων γεωργοῦνται, πόσαι οὐ, καὶ πόσαι ἐπὶ τέλους δὲν ἐπιδέχονται ἄροσιν· ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι διὰ τὴν ἔλλειψιν ὕδωρ καὶ δι' ἄλλας ποικίλας αἰτίας ἡ καλλιέργεια εἶναι τοσοῦτον πλημμελὴς καὶ ἀτελής, ὥστε διὰ τῆς ἐφαρμογῆς καταλληλοτέρου τινὸς γεωπονικοῦ συστήματος, τὰ προϊόντα αὐτῶν ἡδύνατο ἐξαίρετα νὰ τριπλασιασθῶσιν, ἴσως δὲ καὶ νὰ πενταπλασιασθῶσιν. Ὁ Κύριος Ἀσλεβουδ ὑπολογίζει τὸ τίμημα τοῦ συνόλου τῶν ἐθνικῶν γαι-

ων εἰς τρία ἑκατομμύρια καὶ ἡκτακοσίας πεντήκοντα χιλιάδας λιτρῶν, τουτέστιν εἰς τέσσαρα σχεδὸν ἑκατομμύρια· ὑπολογίζει δὲ πρὸς τούτοις τὴν ἑκτασιν τῶν ἀροσίμων γαιῶν εἰς τέσσαρα ἑκατομμύρια στρεμμάτων, «ἀποτελούντων τὴν ζύμην μεγάλου πλούτου καὶ δυναμένων νὰ ἐπανορθώσωσιν ἐπὶ ἐδραίων βάσεων τὴν οἰκονομικὴν πίστωσιν τῆς Ἑλλάδος.»

Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι, μετὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου, περιερχόμενοι εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος ἄνδρες ἀληθῶς σπουδαῖοι καὶ νοήμονες, θὰ φιλοτιμηθῶσι νὰ ἐξαφανίσωσι, διὰ συντόνου ζήλου, τὰς μαρασμώδεις ἐντυπώσεις, ὅσας ἡ πλεονεξία καὶ ῥαθυμία τῶν μέχρι τοῦδε παρ' ἀξίαν ὑπουργησάντων ἀφῆκαν ὀπισθεν ἑαυτῶν. Πᾶσα ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἥτις ἐν κεφαλίδι τοῦ ἑαυτῆς προγράμματος δὲν ἀναγράψει τὸ κεφάλαιον τῆς ὑλικῆς εὐδαιμονίας τῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν ἐγκύψῃ σπουδαίως εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐσωτερικῆς ἀναμορφώσεως, θὰ ἦναι κυβέρνησις ἀναξία τοῦ ἔθνους, ἐπομένως δὲ ἀναξία τῆς ὑποστηρίξεως τῶν τιμιῶν πατριωτῶν. Οἱ ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτῶν ἀνεξάντλητον τὸν θησαυρὸν καὶ μὴ θέλοντες ἢ μὴ δυνάμενοι νὰ τὸν διαχειρισθῶσιν ἐπὶ κοινῇ ὠφελείᾳ, ἢ ἐν ἐπιγνώσει κακόβουλοι εἶναι, ἢ φύσει ἀβέλτεροι.

Περαίνομεν τὰς ὀλίγας ταύτας παρατηρήσεις, ἐπιφυλαττόμενοι νὰ ἐπανεέλθωμεν ἐκτενέστερον, ὁπόταν ἐκδοθῇ τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἐκθέσεως τοῦ Κ. Ἀσλεβουδ, μέλλοντος κατὰ τὴν προεκκεδομένην πρόοψιν, νὰ διαλάβῃ περὶ τῶν μεταλλείων, τῶν ὀρυκτῶν, τῶν ἰχθυοτροφείων, τῶν ἀλικῶν καὶ τῶν ἱαματικῶν ὑδάτων τῆς Ἑλλάδος. Εἵμεθα δὲ περιέργοι πρὸ πάντων νὰ μάθωμεν, ἐὰν ὁ Κ. Ἀσλεβουδ καθυπέβαλεν, ἐπ' ὀνόματι τῶν ὁμολογιούχων, εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Κυβέρνησιν πρότασιν τινα οἶκν δὴ ποτε περὶ ἐπιχειρήσεως τῶν ὑποδηλουμένων δημοσίων ἔργων.

Α'.

Ὀδοποιία.

Καιρὸς εἶναι ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν τὴν Ἑλλάδα, ὅποια αὕτη πραγματικῶς εἶναι, καὶ τὴν Ἑλλάδα, ὅποια ὤφειλε νὰ ᾔηαι. Τοῦτο προτίθεται σήμερον νὰ πράξῃ διὰ μιᾶς σειρᾶς ἄρθρων, τὰ ὅποια συνιστῶ εἰς τὴν ἐμβριθῆ μελέτην τῶν τε κατόχων ἑλληνικῶν χρεωγράφων, καὶ σύμπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Σημειῶ δὲ ἐν πρώτοις, ὅτι δὲν ἐπιδιώκω οὐδένα πολιτικὸν σκοπὸν, ἀλλὰ θέλω ἀπλῶς νὰ καταδείξω τὴν παροῦσαν κατάστασιν καὶ τινὰς τῶν κατεπειγουσῶν ἀναγκῶν τῆς Ἑλλάδος, πρὸς τοῦτοις δὲ τοὺς φυσικοὺς πόρους καὶ τὰς φυσικὰς αὐτῆς ἱκανότητας, αἵτινες, ἀναπτυσσόμεναι παρὰ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, θὰ παράσχωσι πρὸς τοὺς Ἕλληνας τὰ μέσα νὰ φανῶσι δίκαιοι πρὸς τοὺς δανειστάς των, νὰ τύχωσι πλήρους ἐμπιστοσύνης παρὰ τῶν μεγάλων τῆς Εὐρώπης χρηματιστηρίων καὶ νὰ εὕρωσιν ἀργύριον ἀποχρῶν πρὸς τε τὰς νῦν καὶ τὰς μελλούσας περιστάσεις τῆς πατρίδος των.

Σήμερον ἀρκοῦμαι εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ ὁδῶν, τῶν ὁποίων ἡ Ἑλλάς ἔχει ἀνάγκην μεγίστην. Ἀκολούθως δὲ θὰ διαλάβω ἐκ ἐκτάσει περὶ ἄλλων ἀντικειμένων, συντελεσάντων εἰς τὴν ὕλικήν πρόοδον καὶ εὐημερίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ εἰς τὴν συγκατάλειψιν αὐτοῦ μεταξὺ τῶν εὐδαιμονούντων καὶ πεπολιτισμένων ἔθνων· ἐννοῶ δὲ τὴν ἀποξήρανσιν τῶν λιμνῶν καὶ τῶν ἐλῶν, τὴν κατασκευὴν λιμένων καὶ φανῶν, τὴν σημαντικότητά τοῦ Κορινθιακοῦ Ἰσθμοῦ, τὴν καλλιέργησιν τῶν δημοσίων γαιῶν καὶ τὸν κανονισμὸν τῶν φάρων αὐτῶν, τὸν τρόπον καθ' ὃν θὰ ἐπεκταθῇ καὶ θὰ βελτιωθῇ ἡ κατεργασία τῆς ἐθνικῆς ἰδιοκτησίας, καὶ ἡ τῶν ἀγρῶν ἄρδευσις κλ. τὴν σπουδαιότητα τῶν ἑλληνικῶν μαρμάρων ὑπὸ ἐμπορικὴν ἔποψιν, τὰ ὄρυκτά, τὰ παρὰ τὰς ἀκτὰς ἰχθυοτροφεῖα, τὴν σημαντικότητα τῶν τραπεζῶν, τὴν σύστασιν χρεωλυτικοῦ κεφαλαίου ἀπὸ τῶν προσόδων τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἐκκαθάρισιν τῶν παλαιῶν αὐτῆς χρεῶν, τὴν βελτίωσιν τῆς καλλιέργειας τῆς σταφίδος, τὴν ἐπέκτασιν τῆς παραγωγῆς τῆς μετᾶξης, τὴν αὐξησιν τῆς παραγωγῆς τοῦ θάμβακος, καὶ πολλὰς ὑγειονομικὰς βελτιώσεις ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἐν ταῖς δῆμοις τῆς Ἑλλάδος, αἵτινες εἶναι ἀναπόφευκτοι εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῆς καθόλου γεωργίας. Ἀρχομαι δὲ, ὡς εἶπον, ἀπὸ τῶν ὁδῶν, ἥτοι ἀπὸ τῶν μέσων τῆς ἐσωτερικῆς ἐν Ἑλλάδι συγκοινωνίας.

Ἰσως δὲν θὰ πιστεύσωσι πολλοὶ ὅτι κατὰ τὸν ἐννεακαίδεκατον αἰῶνα, ἡ Ἑλλάς, ἡ ἀποτελοῦσα ἤδη ἴδιον βασίλειον. μόλις ἔχει ὀλγώτερα τῶν 160 χιλιομέτρων ὁδῶν. Καὶ ὅμως αὕτη εἶναι ἡ εἰλικρινὴς ἀλήθεια. Ὁ νεαρὸς καὶ πεφωτισμένος βασιλεὺς, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ φιλοπατρίδων ὑπουργῶν καὶ φιλεργολάτων ὑπηκόων, ἔχει ἐνώπιόν του καλλίστην εὐκαιρίαν ἵνα πορίσῃ τῇ Ἑλλάδι πᾶν ὅ,τι συντελεῖ εἰς τὴν

εὐημερίαν καὶ εἰς τὴν ὑλικὴν εὐτυχίαν τῆς· πάντες δὲ οἱ φιλέλληνες θὰ ἐκφωνήσωσιν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ χαρᾶς «ἐμπρός, καὶ μετὰ θάρρους!!» Πρὸ δισχιλίων ἑτῶν ἡ Ἑλλάς ἦτο μεγάλη καὶ πρώτη μάλιστα κατὰ τὴν καλλινεχνίαν, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Δύναται δὲ καὶ πάλιν, ἐὰν θέλῃ, νὰ ἀποβῇ μεγάλη, ἀρκεῖ ἀπλῶς νὰ ὀδηγήσῃ τὴν δρασιμότητα καὶ τὴν φιλεργίαν τῶν τέκνων τῆς εἰς τὴν εὐθείαν ὁδὸν καὶ νὰ καταπέσῃ τοὺς ξένους, ἵνα τὴν βοηθήσωσι.

Μέχρι τοῦ νῦν, οἱ Ἕλληνες οὐδέποτε ἐφημίσθησαν ὡς ἀγαθοὶ ὁδοποιοί· ἐντεῦθεν ἡ μεγάλη αὐτῶν ἀνάγκη τῶν ὁδῶν. Ὡς ἔθνος θεωρούμενοι, ἐδείχθησαν ὅλως ἀντίθετοι πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, οἵτινες ὑπῆρξαν ὁδοποιοὶ ἐπιτηδεϊότατοι· ὅπου ἐπάτησαν οἱ τῆς Ῥώμης λεγεῶνες, ἀνέδειξαν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ὁδοποιίαν μέρος τῆς θεσμοθεσίας, ἣν ἐπέβαλον εἰς τὰς κατακτηθείσας χώρας, διότι ἐνόμισαν αὐτὰς ἀναγκαιοτάτας εἰς τὴν τακτικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἀγαθὴν κυβερνήσιν ἐκείνων. Δὲν βλέπομεν δὲ διὰ τίνα λόγον οἱ καθ' ἡμᾶς Ἕλληνες θὰ ὑστερήσωσιν ἢ θὰ ἀποτελέσωσι τὴν ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος.

Ἡ τῶν ὁδῶν σημαντικότης εἶναι τοσοῦτον οὐσιώδης εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς Ἑλλάδος, ὥστε οἱ πόροι αὐτῆς δὲν δύναται οὐδ' ἐπὶ μικρὸν ν' ἀναπτυχθῶσιν ἄνευ πλήρους τινὸς συστήματος ἐσωτερικῆς συγκοινωνίας. Ἐνὶ λόγῳ ἡ τῆς Ἑλλάδος εὐημερία εἶναι πᾶν ἀνέφικτον ἄνευ ὁδῶν· τοῦτο δὲ ἐνεκα ὑπολαμβάνω τὴν κατασκευὴν αὐτῶν ὡς τὴν πρωτίστην ἐκ τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἑλλάδος. Αἱ ὁδοὶ θὰ κακαστήσωσι τὴν ταχυδρομικὴν ὑπαρξίαν ταχυτέραν καὶ τακτικωτέραν· θὰ διαδίδωσιν ἀστραπηδὸν τὰς νεωτέρας εἰδήσεις εἰς ὅλον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Διὰ τοῦ συστήματος τῶν ὁδῶν, τὰ τῆς γεωργίας προϊόντα θὰ μετακομίζωνται εἰς τὰς ἀγοράς πολὺ εὐθυνότερον ἢ νῦν, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἀποβῇ ὠφέλιμον εἰς τε τὸν πωλητὴν καὶ εἰς τοὺς ἀγοραστὰς, — ἐν ᾧ σήμερον ἡ δαπάνη τῆς εἰς τὰς ἀγοράς μετακομίσεως τῶν προϊόντων τῆς γεωργίας ἀναλογεῖ πρὸς πεντήκοντα τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν.—Ὅλως δὲ ματαία θὰ ἦτο ἡ ἐν Ἑλλάδι ἀποξήρανσις τῶν λιμνῶν καὶ τῶν ἐλῶν, ἐὰν μὴ στρωθῶσι συγγρῶνός ὁδοὶ ὅπως εὐκολώτερον καλλιεργηθῶσι τὰ ἄγωνα ἐκεῖνα μέρη. Σμικρὰν ὠφέλειαν θὰ παράσχωσιν αἱ τῆς Ἑλλάδος κόλποι καὶ οἱ λιμένες, ἐὰν μὴ συνδεθῶσι διὰ τῶν ὁδῶν μετὰ τῆς μεσογείου. Ἐνεκα τῆς ἐλλείψεως ὁδῶν διαμένουσιν ἀγεώρητοι αἱ δημόσιαι γαῖαι καὶ παρακμάζουσι θαυμνὸν οἱ ἐθνικοὶ ἐλαῖνες. Τί ὠφελουσι τὴν Ἑλλάδα τὰ ἀνεξάντλητα καὶ ἀπαράμιλλα τοῦ μαρμάρου λατομεῖα, ἐὰν μὴ διευκολυνθῇ διὰ τῆς ὁδοποιίας ἡ τοῦ μαρμάρου μετακόμισις εἴτε εἰς τὰς πόλεις πρὸς ἀνέγερσιν λαμπρῶν οἰκοδομημάτων, εἴτε εἰς τοὺς λιμένας, ὅπως ἀποσταλῇ εἰς τὴν ἁλλοδαπὴν; Εὐρύτατοι ἄγροι θὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν φυτεῖαν τῆς σταφίδος, ἐὰν οὗτοι διὰ τῶν ὁδῶν συνδεθῶσι μετὰ τῆς παραλίας. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ θαύματα καὶ ἐκτεταμένα ὁδοὶ θὰ μείνωσιν ἀναμφιβόλως ὅπως ἔχουσι τανῦν, ἐὰν μὴ ἀνοιχθῶσι δι' ὁδῶν, διευκολυνουσὶν τὴν ὀλιγοδάπανον μετακόμισιν τῆς ξυλείας χάριν τῶν τεκτόνων καὶ τῶν ναυπηγῶν, οἵτινες ἀναγκάζονται δυστυχῶς σήμερον κατὰ μέγα μέρος νὰ πορίζωνται αὐτὴν ἐκ τῆς ἁλλοδαπῆς ἀντὶ ἀδράς τιμῆς.

ἐνῷ, ἐὰν κατεσκευάζοντο ὁδοί, ἡ Ἑλλάς θὰ ἐξῆγε θεβαίως τὴν καλλίστην καὶ στερεωτέραν ξυλείαν καὶ θὰ ἐξαπέστελλε καὶ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν τὸ πρῶτιστον εἶδος τοῦ δρυϊνοῦ καὶ καστανέου ξύλου.

Ἄς στρέψωμεν τὰ βλέμματα εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Ὅσῳ ἄλλοτε ἐπολλαπλασιάζοντο αἱ ὁδοί, τοσοῦτῳ μᾶλλον ἐπληθύνοντο οἱ κάτοικοι καὶ αὐτοῦ τοῦ δυτικωτάτου μέρους τῶν Ἠνωμένων τῆς Ἀμερικῆς πολιτειῶν, κατωρθώθη δ' οὕτω ἡ εἰς τοὺς ἀνατολικωτάτους λιμένας μετακόμισις δυτικῶν προϊόντων τέως ἀγνώστων. Καὶ ἡμεῖς δὲ, μήπως δὲν συνείδωμεν, εἰ καὶ λίαν ὀψέ, τὴν μεγάλην ἀνάγκην καὶ τὴν πολὺ μεγαλειτέραν ὠφέλειαν τῆς ἐν τῇ Ἰνδικῇ ὁδοποιίας, δι' ἧς μεταφέρομεν ἤδη τὰ ἐκείθεν προϊόντα εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς λιμένας καὶ εἰς πάσας τῆς ὑψηλοῦ τὰς ἀγοράς; Νομίζω, ὅτι τὰ ἀνωτέρω ἀρκοῦσιν, ὅπως δείξωσι τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν ὠφέλειαν τῶν ἐν Ἑλλάδι ὁδῶν. Μεταβαίνω ἤδη εἰς ἄλλο κεφάλαιον, ἵνα δηλαδὴ ἐξετάσω τὸ τε εἶδος τῶν ἀπαιτούμενων ὁδῶν, τὴν ὅσον ἔνεστιν ἐφικτὴν ἔκτασίν των, ἐπὶ πᾶσι δὲ τὰ οικονομικὰ μέσα, δι' ὧν αὐταὶ δυνατόν νὰ στρωθῶσιν ὅσον τάχιστα.

Περὶ μὲν τοῦ εἶδους τῶν ὁδῶν τῶν συντελουσῶν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πόρων τῆς Ἑλλάδος, νομίζω, ὅτι καὶ διὰ τὸ ὀλιγοδάπανον τῆς κατασκευῆς καὶ διὰ τὸ κατάλληλον πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς Ἑλλάδος, οἱ ἵπποσιδηροδρομοὶ θὰ ᾔσαν προτιμότεροι. Πλὴν σιδήρου, ἡ Ἑλλάς κένηται ὅλον τὸ ἐπίλοιπον ὀλικόν, τὸ ἀπαιτούμενον εἰς τὴν εὐθνήν τῶν ἵπποσιδηροδρόμων κατασκευήν. Αὕτῃ ἡ φύσις τῆς χώρας δὲν παρεμβάλλει μεγάλα εἰς τοῦτο προσκόμματα. Τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος δὲν συναποτελοῦσι συνεχῆ τινα καὶ ἀδιάλειπτον ἄλυσιν, ἀλλ' εἶναι ἡ μεμονωμένα ἢ σειραὶ διακεκομμένα, ὥστε αἱ περὶ τοὺς πρόποδας αὐτῶν καμπύλαι διευσθύνσεις τῶν ἵπποσιδηροδρόμων θὰ ᾔσαν εὐκόλοι καὶ θὰ συνέδουν τὰς πρὸς ἀλλήλας περαιτέρω τῶν ὁρέων τούτων ἀπωσισμένας χώρας καὶ πόλεις. Πέποιθα, ὅτι ὀλίγον γρόνον, ἀφοῦ στρωθῶσιν αἱ ὁδοὶ αὗται, ἡ Ἑλλάς θὰ ἀναπτυχθῇ τοσοῦτον, ὥστε ἀμέσως ἡ τοῦ ἐμπορίου ἐπίδοσις θὰ καταστήσῃ ἐπαισητοτέραν τὴν ἀνάγκην τῆς ὅσον ἔνεστι ταχυτέρας ἀντικαταστάσεως τῶν ἵπποσιδηροδρόμων διὰ τῶν σιδηροδρόμων καὶ ἀτμαμαζῶν. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκεῖ νὰ στρωθῶσιν ἀπλᾶ γραμμαὶ ἵπποσιδηροδρόμων, αἵτινες δυνατόν νὰ γένωσι διπλαῖ χρόνου προϊόντος. Ἐλάσματα σιδήρου ἐξ εἰκοσι καὶ ὀκτώ λιτρῶν τὸν γραμμικὸν πῆχυν δύναται νὰ εὑρῇ τις ἀρκούντως στερεά. Ὑπάρχουσι δὲ ἐν Ἑλλάδι καὶ πάμπολλοι ἐργάται, ἀρκούμενοι εἰς ἡμερήσιον μισθὸν ἐνὸς σελίνου καὶ ἡμίσεως. Αἱ ὁδοί, τὰς ὁποίας ἀνωτέρω περιέγραψα, δυνατόν νὰ στρωθῶσιν ἐν Ἑλλάδι ἀντὶ τιμῆς μικροτέρας τῶν 500 λιτρῶν στερλινῶν δι' ἕκαστον χιλιόμετρον, δύνανται δὲ καὶ πολὺ εὐκολώτερον νὰ ἐπισκευασθῶσι· δύο ἵπποι ἢ ἡμίονοι θὰ σύρῃσιν εὐκόλως τριῶν τόνων βάρος ἐπὶ τρία χιλιόμετρα τὴν ὥραν. Ἡ ἔκτασις τῶν ὁδῶν τούτων πρέπει νὰ ᾔηται ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀνάλογος πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας. Πρέπει δηλονότι νὰ ἐκτείνωνται εἰς πᾶν μέρος, ὅπόθεν δυνατόν νὰ μετακομίζωνται προϊόντα εἰς τὴν ἐργυράτην ἢ εἰς τὴν καλλίστην ἀγοράν. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τῶν ὁδῶν ἐν τοῖς δάσεσι καὶ ἐν τοῖς λατομείοις τῆς Ἑλλάδος.

Πρώτιστος καὶ ἀναγκαϊότατος ἵπποσιδηρόδρομος εἶναι κατ' ἐμὲ, ὁ ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας· ἐκείθεν δὲ εἰς Πεντελικόν· διὰ τούτου μόνου θὰ διπλασιασθῇ τὸ ἐμπόριον τῆς πρωτεύουσας, τὰ δὲ μάρμαρα τοῦ Πεντελικοῦ θὰ μετακομίζωνται εἰς Πειραιᾶ, ἵνα ἐξαποστέλλωνται εἰς τὴν ἁλλοδαπὴν.

Ἡ δευτέρα γραμμὴ πρέπει νὰ ἐκτείνηται πορρότερω ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Θήβας, εἰς Λεβαθεῖαν, εἰς Τιθορέαν (Κελίτσαν) καὶ Ὑπάτην. Ἐτέρᾳ σημαντικῇ γραμμῇ, σχηματίζουσα ὁρθὰς σχεδὸν γωνίας μετὰ τῆς πρώτης, πρέπει νὰ ἐκτείνηται ἀπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου μέχρι τῆς Νέας Μιζέλλας ἐν τῷ κόλπῳ τῷ Παγασητικῷ. Διὰ τῶν ὁδῶν τούτων καὶ τῶν διακλαδώσεών των θὰ μετακομίζωνται πολλαχόσε τὰ τῆς χώρας προϊόντα ἰδίως δὲ ἡ ἀρίστη τῶν δασῶν ξυλεία θὰ μεταφέρηται εἰς τὴν πρωτεύουσάν καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ, θὰ ἐξαποστέλληται εἰς τὴν ἁλλοδαπὴν ἀπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου διὰ τοῦ Ἀδρίου, ἢ εἰς τὴν Σμύρνην καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀπὸ τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου. Οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν, ὅτι ἅπασαι αἱ ὁδοὶ θὰ ἀποδώσωσι μετ' ὀλίγον ὠφέλειαν πολλαπλασίονα τῶν χρημάτων, ἅτινα θὰ δαπανηθῶσιν εἰς τὴν κατασκευὴν αὐτῶν. Ἡ σημερινὴ πολυδάπανος μετακόμισις δὲν πρέπει νὰ ληφθῇ ὡς γνώμων καὶ ὡς κριτήριον περὶ τῆς αἰσίας ἢ μὴ αἰσίου ἐπιδόσεως, ἣν θὰ λάβῃ ἀκολούθως τὸ ἐμπόριον διὰ τῶν νέων ὁδῶν. Νομίζω, λοιπὸν, ἐὰν στρωθῶσιν ἐν μόνῃ τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι 500 χιλιάδες πρῶτευόντων καὶ δευτερευόντων ἵπποσιδηροδρόμων, ἡ ἐξαγωγή θὰ τριπλασιασθῇ ἐντὸς πενταετίας καὶ θὰ συντείνῃ, ὅπως κανονισθῇ τὸ περὶ προσόδων κεφάλαιον ἅπαξ διὰ παντός ἐπὶ στερεῶν βάσεων. Οὐδεμίαν ἐνταῦθα ἐποίησα μνείαν τῶν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐν Εὐβοίᾳ ὁδῶν, διότι ἤρκεσθην νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς μόνην τὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Καὶ ἐν Πελοποννήσῳ ὅμως καὶ ἐν Εὐβοίᾳ ὑπάρχει ἡ αὐτὴ κατεπείγουσα ἀνάγκη τῶν σωτηρίων μέσων τῆς συγκοινωνίας.

Μεταβαίνω ἤδη εἰς τὸ κυριώτερον τῶν ζητημάτων. Τίνι τρόπῳ καὶ διὰ τίνων μέσων θὰ στρωθῶσιν αἱ ὁδοὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος; Βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ ἐλληνικὴ κυβερνήσις καὶ τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος δὲν δύνανται νὰ κατασκευάσωσι τὰς ὁδοὺς ταύτας ἄνευ ξένης βοηθείας· ἀλλ' οὐδὲ πρέπει νὰ ἐλπίζωσιν ὅτι θὰ τύχωσι βοηθείας ξένης, ἐὰν μὴ πρότερον δειχθῶσι πρόθυμοι, ἵνα ἔλθωσιν εἰς ὀριστικὸν καὶ εὐάρεστον συμβιβασμὸν μετὰ τῶν ἀξιώσεων, τὰς ὁποίας οἱ τῶν χρεωγράφων κάτοχοι ἔχουσιν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

Ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν, ὅτι οἱ τῶν χρεωγράφων κάτοχοι δὲν ἀπαιτοῦσι νὰ συμβιβασθῶσι μετὰ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως ἐπὶ ὅροις σκληροῖς καὶ ἀντικειμένοις πρὸς τὴν νόμιμον τῆς Ἑλλάδος πρόδον καὶ ἐπίδοσιν, ἀλλὰ τούναντίον ἐπὶ τοιούτων μόνον βάσειν ἐφ' ὣν θὰ ἐρείσθῃ ἡ μέλλουσα εὐημερία τῆς Ἑλλάδος, ἀρκοῦμενοι ἁπλῶς εἰς τρόπον ἐξασφαλίζοντα αὐτοῖς τὴν παρὰ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως ἀπότισιν τῶν εἰς αὐτοὺς ὀφειλομένων. Ἀπαιτοῦσιν ὀριστικὸν τινα καὶ πρόχειρον συμβιβασμὸν τῶν ἀξιώσεων των, ὅπως βοηθήσωσι τὴν Ἑλ-

λάδα νὰ ἀναπτύξῃ τοὺς πόρους τῆς καὶ νὰ πολλαπλασιάσῃ τὰς προσόδους τῆς. Δὲν ἀμφισβῆλλον, ὅτι αἱ ὁδοὶ, ὡς ἀνωτέρω περιεγράφησαν, θὰ ᾔηται τὸ πρῶτιστον μέσον, δι' οὗ ἡ Ἑλλάς μέλλει ν' ἀποβῇ ὅποια ἔπρεπε σήμερον νὰ ᾔηται. Διὰ τῶν ὁδῶν θὰ ἐπεκταθῇ ἡ καλλιέργεια τῆς σταφίδος, τῆς μετὰξης, τοῦ καπνοῦ, τοῦ θάμβακος, τοῦ σίτου καὶ τῶν ἄλλων δημητριακῶν καρπῶν. Διὰ τῶν ὁδῶν θὰ ἀποξηρανθῶσιν αἱ λίμναι καὶ τὰ ἔλη, θὰ εὗρεθῇ ξυλεία ἀποχρῶσα καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν κατανάλωσιν καὶ εἰς ἐξαγωγὴν, θὰ σταλῶσι δὲ καὶ ἐξαίρετα μάρμαρα εἰς ἀπωρισμένας χώρας. Ἀπὸ πάντων δὲ τούτων οὐδεὶς ἄλλος θὰ ὠφεληθῇ διαρκέστερον παρὰ τοὺς Ἕλληνας.

Σχέδιον τῶν προτεινομένων ὁδῶν καὶ τῶν ἀποστάσεων.

Ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας	6	χιλιόμετρα.
Ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Πεντελικόν	3	»
Ἀπ' » εἰς Θήβας	36	»
Ἀπὸ Θηβῶν εἰς Λεβαθεῖαν	22	»
Ἀπὸ Λεβαθείας εἰς Βελίτσαν	18	»
Ἀπὸ Βελίτσας εἰς Ὑπάτην	44	»
Ἀπὸ Ἀμβρακικοῦ κόλπου εἰς		
Νέαν Μιζέλαν	63	»
	189	»
Διακλαδώσεις ὁδῶν	86	
Σύνολον	275	»

Σημειωτέον ὅμως, ὅτι, ἐνῷ τὰ βαρέα ἐμπορεύματα θὰ μετακομίζωνται διὰ τῶν πρωτευόντων ἵπποσιδηροδρόμων ἐπὶ τρία χιλιόμετρα τὴν ὥραν, οἱ αὐτοὶ ἵπποσιδηρόδρομοι θὰ χρησιμεύσιν εἰς τὴν ταχυδρομικὴν τῆς Ἑλλάδος ὑπηρεσίαν καὶ εἰς τὴν ἀποστολὴν τῶν εὐαφροτέρων ἐμπορευμάτων ἐπὶ δώδεκα χιλιόμετρα τὴν ὥραν, ὥστε ἐντὸς 24 ὥρῶν γράμματα καὶ μικρὰ κιθώτια θὰ φθάνωσιν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὰ ἀπώτατα μέρη τῆς ἡπείρου Ἑλλάδος. Ἐπὶ τῶν προταθέντων ἵπποσιδηροδρόμων δυνατόν, ἐὰν θέλωσιν οἱ Ἕλληνες νὰ ἐργάζωνται δι' ἐλαφρῶν ἀτμοκινήτων μηχανῶν χωρὶς νὰ ἀλλοιωθῇ τὸ παράπαν ἡ τῶν ὁδῶν κατασκευὴ. Τότε αἱ μὲν ἐπιστολαὶ καὶ τὰ ἐλαφρὰ ἐμπορεύματα θὰ μετεφέροντο ἐπὶ 25 χιλιόμετρα τὴν ὥραν, τὰ δὲ βαρύτερα ἐμπορεύματα ἐπὶ 10 χιλιόμετρα τὴν ὥραν διὰ τῶν αὐτῶν μέσων.

Ὁ ἀπὸ Ἀρτης εἰς Νέαν Μιζέλαν ἵπποσιδηρόδρομος καὶ αἱ διακλαδώσεις τοῦ ἀπαιτοῦσιν ἐλάσματα σιδήρου 18 λιτρῶν τὸν γραμμικὸν πῆχυν ὥστε ἐκ τῶν ἀνωτέρω σημειωθέντων 275 χιλιομέτρων, τὰ μὲν 126 θὰ στρωθῶσι δι' ἐλασμάτων σιδήρου ἐκ λιτρῶν 28 τὸν πῆχυν, τὰ δε λοιπὰ 149 ἐκ λιτρῶν 18 τὸν πῆχυν, κλ.

Τὴν σήμερον τὰ ἀτμοκίνητα τοῦ Αὐστριακοῦ Λόυδ μεταβαλίνουσι

καθ' ἐβδομάδα ἀπὸ τοῦ παγασητικοῦ κόλπου εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς Σμύρνην, ἄλλα δὲ γαλλικὰ ἀπὸ Βώλου εἰς Θεσσαλονίκην καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν· οἷς δὲ μόνον τῆς ἐβδομάδος καταπλέουσιν ἐλληνικὰ ἀτμοκίνητα εἰς Νέαν Μιζέλαν. Ὡστε τὸ πραγματικὸν ἐνεργὸν ἐμπόριον ἐν ταῖς θαλάσσαις ταύταις δύναται νὰ πολλαπλασιασθῇ, ἐὰν τὰ γράμματα καὶ τὰ ἐλαφρὰ ἐμπορεύματα μεταφέρονται ἀπὸ τοῦ Ἀδρίου διὰ τῆς Ἀρτης, παρὰ τὴν ὄρειον Ἑλλάδα, εἰς τὸν κόλπον τὸν παγασητικόν. Καὶ τὰ ἀτμοκίνητα δὲ τῆς ἀγγλοελληνικῆς ἐταιρίας καταπλέουσιν ἅπαξ τοῦ μηνὸς εἰς τὸν παγασητικὸν κόλπον· ἐνδεχόμενον δὲ νὰ πράξωσι τοῦτο καὶ πλοῖα τουρκικά. Τότε δὲ τὸ ἐκ τοῦ μέρους τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους ἐμπόριον θὰ ἐφελέκυσῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἐν Κερκύρα, Τεργέστη καὶ Ενετίας.

Β'.

Γεωργία.

Παρὰ πάντων ὁμολογεῖται, ὅτι ἡ γῆ τοῦ πλείστου μέρους τῆς Ἑλλάδος εἶναι κατ' ἐξοχὴν καλλιεργήσιμος καὶ δύναται ν' ἀνταμείψῃ μυριοπλασίως τὸν ἀνασκάπτοντα αὐτὴν γεωπόνον. Ἐνῷ ἄλλαι μὲν χώραι παράγουσιν ἀπλὴν βοτάνην, ἄλλαι δὲ δημητριακοὺς καρποὺς, ἡ Ἑλλὰς παράγει τὰ πολυτιμώτατα καὶ ποικιλώτατα προϊόντα. Μέγα μέρος αὐτῆς δύναται δηλονότι νὰ παράξῃ σῖτον πλείοτερον ἢ ὅσου ἔχει ἀνάγκη ἡ χώρα· ἄλλο μέρος αὐτῆς εἶναι λίαν ἐπιτήδειον εἰς νομάς βοσκημάτων· αἱ δὲ σείραι τῶν ὀρέων τῆς παρέχουσιν ἄφθονον τροφήν εἰς τὰς αἰγας. Ἀλλὰ παρεκτός τούτων, ὑπάρχουσιν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἄλλα μέρη εὐρύτατα, ὅποθεν δυνατόν νὰ συναχθῇ πολῦτιμος θερισμὸς τοῦ ὁποῦο ἀμοιροῦσιν οἱ ἄλλαι χώραι. Σήμερον προτίθεται νὰ περιγράψω ὅποια ταῦτα τὰ ἰδιαίτερα προϊόντα, ὅσα δύναται νὰ παράξῃ ἕκαστον μέρος τῆς Ἑλλάδος, καὶ τίνι τρόπῳ ἤθελε βελτιωθῇ καὶ προαχθῇ ἡ καλλιέργεια αὐτῶν. Θέλω διαλάβει περὶ σταφίδος, περὶ ἀμπελώνων, ἐλαιῶνων, καπνοῦ, σησάμου, μετάνης, βάμβακος, ὀπωρῶν καὶ διαφύρων ἄλλων βαρυτίμων προϊόντων, ἐξ ὧν τὰ μὲν ἀπαιτοῦσιν ἰδιαίτεραν τινὰ καλλιέργειαν, τὰ δὲ δύναται νὰ παραχθῶσι κατὰ τὸν τρόπον τὸν συνήθη εἰς πάσας τὰς γεωπονικὰς χώρας.

Ὁ ἐν Ἑλλάδι τρόπος τοῦ καλλιεργεῖν τὴν γῆν εἶναι τοσοῦτον ἀρχαῖος, ὅσον δύναται τις νὰ φαντασθῇ· εἶναι τοσοῦτον νηπιώδης καὶ ἄξεστος, ὥστε, ἐὰν μὴ ἐβούλητο αὐτὸ τὸ κλίμα καὶ τὸ ἔδαφος, τὰ προϊόντα τῆς χώρας θὰ ἦσαν ὀλίγιστα καὶ ὅπως ἀσήμαντα. Ἀς φαντασθῶμεν χώραν, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ μόνον ὄργανον τοῦ γεωπόνου εἶναι τὸ σκαπάνιον, ἀγνοοῦνται δὲ παντελῶς τὸ δμάλιτρον, τὸ λιγαρίον, τὸ κοπρικὸν δίκρανον, καὶ ἡ ὥστῃ μονότροχος ἀμάξα. Ἐνεκα τῆς ἐλλείψεως τῶν ὁδῶν ἡ δι' ἀμαξίων μετακίνησις τῆς κόπρου οὔτε γινώσκειται οὔτε ἐκτιμᾶται· καθόλου δ' εἰπεῖν, ὁ Ἕλλην γεωπόνος δὲν ἔχει ἰδέαν ἢ ἀνάγκην τῶν συνήθων παρ' ἡμῖν γεωπονικῶν ἀμαξίων. Τὸ ἐλληνι-

κὸν ἄροτρον ἔπρεπε μὰ τὴν ἀλήθειαν νὰ φυλάσσεται σήμερον ἐν τοῖς ἀρχαιολογικοῖς μουσείοις τῆς τοῦ Ἡροδότου ἐποχῆς, οὐχὶ δὲ νὰ ᾔναι ἐν χρήσει ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς αἰῶνι. Τοῦτο δὲ, εἰσδύει βαθέως εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ ξύει ἀπλῶς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς· ἐπομένως οὔτε τὴν μαλακύνει, οὔτε τὴν ἀραιώνει, ἵνα δεχθῇ τὸν νέον σπόρον. Ὡσαύτως δὲν ὑπάρχουσι λιμηνικαὶ μηχαναὶ, ὅπως ἐντελέστερον καὶ ταχύτερον καθαρίζονται οἱ καρποὶ ἀπὸ τῶν ἀχύρων.

Ἐν Ἑλλάδι ὁ σίτος ἀλωνατριβεῖται καταπατούμενος ὑπὸ ζώων, λιμᾶται δὲ ἀναρρίπτόμενος εἰς τὸν ἀέρα, ὅπως ἡ διαπνέουσα αὔρα καθαρίζῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἀχύρου. Ἡ τοιαύτη ὁμως ἐργασία ἔχει πολλὰ τὰ κακὰ· διότι πρῶτον κατατρίβεται εἰς μάτην χρόνος πολύτιμος· δεύτερον, οὐδέποτε καθαρίζεται ὁ σίτος μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης ὑπὸ τῶν ἀγορῶν ἀκριθείας· καὶ τρίτον καταναλίσκεται μέγα μέρος τῶν ἀχύρων, τὰ ὅποια ἔπρεπε νὰ χρησιμεύωσιν ὡς τροφὴ τῶν κτηνῶν ἐν ὥρᾳ χειμῶνος. Ἡ οἰκτρὰ αὕτη τῶν πραγμάτων κατάστασις ὀφείλει ἐν μέρει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὅποιον εἰσπράττουσι τὰ δέκατα οἱ ἐνοικιασταὶ τῶν δημόσιων φόρων. Ὁ σιτοσπόρος δὲν δύναται νὰ θέρῃ τὸν σῖτόν του, ἐὰν μὴ λάβῃ πρότερον τὴν ἐπὶ τούτῳ ἄδειαν παρὰ τοῦ δημοσιῶνου· ἀδιάφορον ἐὰν οἱ καρποὶ του ὠριμάζωσιν ὑπὲρ τὸ δέον καὶ κιθονεύωσιν οὕτω νὰ καταστραφῶσιν. Ἀκολουθῶς πρέπει ὁ σιτοσπόρος νὰ μετακομίσῃ τὸ προϊόν αὐτοῦ εἰς τὸ δημόσιον ἀλώνιον, νὰ καταδαπανᾶται παραφυλάττων αὐτὸ, καὶ ἡ νὰ περιμένη χρόνον μακρὸν ἢ τελευταῖον νὰ καταδωροδοκῇ ἐκ τοῦ ὑστερήματος τὸν δημοσιῶνον ὅπως τῷ δοθῇ ἡ ἄδεια νὰ ἀλωνίσῃ τὸν σῖτόν του· οὕτω δὲ ἐπανερχεται ὁ ταλαίπωρος οἰκαδε, ἀφοῦ κατηνάλωσεν οὐχὶ τὸ δέκατον, ἀλλὰ τὸ τρίτημόριον σχεδὸν τῆς περιουσίας του. Πῶς νὰ μὴ παραπονῇται δι· καίως ἐναντίον τοιαύτης φαύλης κυβερνήσεως πραγμάτων;

Ἐὰν ἐκαλλιεργεῖτο ἀείποτε τὸ αὐτὸ μέρος τῆς γῆς, διὰ τῶν αὐτῶν ἐργατῶν, καὶ διὰ τῶν κατολλήλων ἐργαλείων καὶ νεωτέρων γεωργικῶν μηχανικῶν, ὁ ἐν Ἑλλάδι θερισμὸς θὰ ἦτο ἀναντιρρήτως πενταπλάσιος, ἡ ἐργασία θὰ ἀπέβαινε τελεσφορωτέρα καὶ θὰ κατηναλίσκετο πολὺ ὀλιγώτερος σπόρος παρὰ τὸν ῥιπτόμενον σήμερον εἰς μάτην κατὰ γῆς. Ὁ τρόπος οὗτος θὰ ἦτο, κατ' ἐμὲ, ὁ ἄριστος ἵνα καλλιεργηθῶσιν αἱ φθαρταὶ γαῖαι τῆς Ἑλλάδος. Τὴν μεγάλην ὠφέλειαν τῆς ἐν Ἑλλάδι βελτιώσεως τῆς γεωπονίας δυνάμεθα ἐκ σμικρῶν νὰ συμπεράνωμεν ἀπὸ τῶν προσπαθειῶν τοῦ Κ. Νοέλ καὶ τοῦ Κ. Μὺλ ἐν Εὐβοίᾳ καὶ τῶν Κυρίων Αἰῆς. Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος εἶναι τῷ ὄντι ποικιλιώτατον καὶ πολυειδές. Ἀλλαχοῦ μὲν φαίνεται λίαν ἄγονον· ἀρκεῖ ὅμως νὰ ἀρδευθῇ πρεπόντως, καὶ ἡ φυτεία ἀμέσως ἀναδυσσάται ὡς διὰ μαγικῆς φάβδου· διότι ἡ ἀρδευσις ἀναλύει χημικῶς τὰ συστατικὰ τοῦ εδάφους στοιχεῖα, τὰ ὅποια αὐθαρρὲι ἐξεγείρονται, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἀναζῶσιν, ἅμα πιεσθέντα ὑπὸ τοῦ ὕδατος. Ἀλλαχοῦ δὲ φαίνεται, λεπτόγειον καὶ ἔχον θάσιν κοραλλίνην· καὶ τοῦτο ὅμως τὸ μέρος τῆς γῆς περιέχει ἅπαντα τὰ στοιχεῖα, ἅτινα δ' αὐτοῦ ὕδατος προάγουσι τὴν εὐρωστέαν τῶν ὠραιότερων σταφυλῶν καὶ ἄλλων ὀπωρῶν, καθὼς πάλιν τὰ τραχύτερα μέρη εἶναι· κατάλληλα διὰ τὴν φυτεῖαν ἐλαιῶν, ροιῶν,

συκαμίνων καὶ συκῶν, ἐν τῷ μεταξύ δὲ τούτων, καὶ τοῦ καπνοῦ, τοῦ σισάμου, καὶ τῶν λαχάνων. Τότε δὲ θὰ ἐξήρουν εἰς τὴν κτηνοτροφίαν μόνον οἱ λόφοι καὶ τὰ ὄρη.

Ὅλη ἡ ὀυτική Ἑλλάς εἶναι τοσοῦτον κατάλληλος εἰς τὴν παραγωγὴν τῆς σταφίδος, ὥστε τὸ προῖον τοῦτο ἡδύνατο νὰ δεκαπλασιασθῇ ἐντὸς ὁλίγου, συνδεκαπλασιάζον ἐν ταυτῇ καὶ τὰς ἐντεῦθεν προσόδους τοῦ Κράτους. Τὸ αὐτὸ ῥητέον οὐ μόνον περὶ τῆς Κορίνθου ἀλλὰ καὶ περὶ πλείστων ἄλλων τῆς Πελοποννήσου μερῶν, τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τινων νήσων. Τὸν θερισμὸν τοῦ σίτου πολλαπλασιάζει ἡ ἄρ-
δευσις οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπομακρύνουσα τὰ συμφύεμενα ζιζάνια καλὴ ἀνασκαφή, καὶ ἡ γρήσις τοῦ ὀμαλίστρου καὶ τοῦ λισγαρίου. Ταῦτα πάντα ἐλείπουσι δυστυχῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα, καθὼς ἐλείπουσι καὶ αἱ ὁδοί, δι' ὧν ἔπρεπε νὰ διευκολύνηται καὶ ἀποθάνῃ ἡττον δαπανηρὰ ἢ μετακόμισις, ταχυτέρα δὲ ἡ πώλησις καὶ ἡ τῶν χρημάτων κυκλοφορία.

Ἐπειδὴ ἡ σταφίς εἶναι εἰδικὸν τῆς Ἑλλάδος προῖον θὰ ἦτο ἀντάξιον τοῦ κόπου νὰ ἐξετάσῃ τις, μέχρι τίνος δύναται νὰ ἐπενταθῇ ἡ καλλιέργεια αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἐπιτρέπεται ὑπὸ τε τοῦ κλίματος καὶ τοῦ ἐδάφους. Πολλὰ μέρη λ. χ., τὴν σήμερον σιτοφόρα, καὶ πολλὰι φθορταὶ γαῖαι θὰ ἦσαν καταλληλότεραι εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν σταφίδων ἢ τῶν δημητριακῶν καρπῶν. Ἡ ἰδιαιτέρα ἐπιμέλεια τοῦ εἰδικοῦ τούτου ἐλληνικοῦ προϊόντος θὰ ἦτο ἀφθονος πλούτου πηγὴ εἰς τοὺς Ἕλληνας διότι ἡ Ἑλλάς δύναται νὰ παράξῃ ἄνευ ὑπερβολῆς δεκαπλασίονα σταφιδοκαρπὸν παρ' ὅσον παράγει ταυνῶν.

Ἐλαϊῶνες. Οἱ πρῶται ἐλαϊῶνες, οἵτινες ἐκπλήττουσιν τὸν περιηγούμενον τὴν Ἑλλάδα, εἶναι οἱ ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Ἀττικῆς. Τὸ μεγαλοπρεπὲς αὐτῶν ὕψος μαρτυρεῖ τρανῶς, ὅτι ἀντέστησαν εἰς τὰς προσβολὰς τῶν χειμῶνων καὶ εἰς τὴν ἐπήρειαν τοῦ χρόνου, καὶ ὅτι ἀδιαιλείπτως παρήγαγον καρποὺς πολυτίμους, δυναμένους νὰ ἐξωφλήσωσι τὰ τῆς Ἑλλάδος χρέη. Ἐν τῷ λαμπρῷ τούτῳ μέρει ἀνάγκη πᾶσα νὰ πολλαπλασιασθῇ ἡ τῶν ἐλαίων φυτεία καὶ νὰ προαχθῇ ἡ τῶν παλαιῶν ἐλαίωνων περίθαλψις διὰ τῆς ἀρδεύσεως καὶ τοῦ κοπρισμοῦ.

Οἱ ἐν Ἑλλάδι ἐλαϊῶνες, καθὼς πᾶν ἄλλο εἶδος τῆς αὐτοῦ γεωπο-
νίας, εἶναι δυστυχῶς λίαν παρημελημένοι. Οὐδεὶς ἀξιῶ νὰ στρέψῃ τὸ βλέμμα του πρὸς τὰ ὠραῖα δένδρα οὐδεὶς τὰ κλαδεύει, οὐδεὶς τὰ καθαίρει. Τότε δὲ μόνον τὰ ἐνθυμοῦνται οἱ Ἕλληνες, ὅταν πρόκηται νὰ συλλέξωσι τοὺς καρποὺς αὐτῶν. Οἱ ἐλαϊῶνες γέμουσι πολλαχοῦ καὶ ἀγρίων ἐλαίων ἐὰν αὐταὶ ἐνεκεντρίζοντο, θὰ ἐξαπλασιαζον μετ' ὀλίγα ἔτη τὴν τοῦ ἐλαίου παραγωγὴν. Αἱ ἐλαῖαι, ὡς εἶναι δὲ γνωστὸν, φέρουσι καρποὺς ἀφθόνους, ὅταν φυτεύωνται ἢ παρὰ τὰς ἀκτὰς ἢ ὀλίγον τι μακρότερον τῆς ἐπιδράσεως τοῦ θαλασσοῦ ἀέρος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἑλλάς ἔχει πολὺ πλείονα παραλίαν ἢ αὐτὴ ἡ Γαλλία, θὰ εὕρισκε θεβαίως νέον πόρον πλούτου, ἐὰν ἐπεδίδοτο εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν

ἐλαιῶν, τοσοῦτον μᾶλλον, καθόσον αὐται δὲν ἀπαιτοῦσι τὴν πολύμοχ-
 θον θεραπείαν, τῆς ὁποίας ἀνάγκην ἔχουσι τὰ ἄλλα εἰδικώτερα προϊόν-
 τα αὐτῆς. Ἐνεκα τῆς ἐλλείψεως τῶν νεωτέρων ἐργαλείων, ὁ τρόπος
 δι' οὗ ἐξάγεται τὸ ἔλαιον ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ πιεζομένου καρποῦ εἶ-
 ναι τοσοῦτον ἀτελής καὶ φαῦλος, ὥστε ὁ κάτοχος ἐλαιῶνων ζημιοῦται
 τοῦλάχιστον 30 τοῖς ἑκατὸν. Ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἄλλας ὑφίσταται ζη-
 μίας ἀπὸ τῆς ἀτελοῦς καλλιεργήσεως, ἀπὸ τῶν ἐλλειπόντων μηχανι-
 κῶν μέσων τοῦ καθαρῖζειν τὸ ἔλαιον, ἀπὸ τῶν ἰδιοτροπιῶν τοῦ φίκου
 καὶ πατριώτου τοῦ δημοσιῶνου καὶ ἀπὸ τῆς στερήσεως ὁδῶν. Τί πα-
 ράδοξον ἐάν ἐνίοτε καταλαμβάνεται ὑπ' ὀργῆς ἐκ διαμέτρου ἀντικει-
 μένης πρὸς τὸ ἱερὸν σύμβολον τῆς εἰρήνης ἢ παριστᾷ ἡ ἐλαία; Τὸ
 εἰδικὸν τοῦτο προϊόν ἀγαπῶσιν οἱ Ἕλληνες κατ' ἐξοχὴν οὐ μόνον
 διότι εἶναι τιμιώτερον τοῦ σίτου, οὐ μόνον διότι ἐργάζονται ἐν αὐτῷ
 ἀπᾶς μόνον τοῦ ἔτους, ὅσας τις τὸ συλλέγουσιν, ἀλλὰ καὶ διότι λαμβά-
 νουσιν ἐκ τῆς πωλήσεώς του ἀργύριον καθαρὸν, ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας πω-
 λούσι τὰ ἄλλα τῆς Ἑλλάδος προϊόντα συνήθως δι' ἀνταλλαγῆς.

Μέτ᾽ αἷα. Ἐτερον εἰδικὸν τῆς Ἑλλάδος προϊόν εἶναι ἡ μέταξα.
 Ἀγνοῶμεν τὴν κατ' ἐνιαυτὸν ποσότητα τῶν βομβυκίων, διότι δὲν
 ὑπάρχουν ἐκθέσεις στατιστικαί. Τοῦτο μόνον λέγομεν, ὅτι ἐν Ἑλλάδι
 ἡ μέταξα καλλιεργεῖται μετὰ μεγάλου ζήλου. Ἐξ μόνον ἐβδομάδας
 χρειάζεται να δώσῃ τις προσοχὴν εἰς τοὺς μεταξοσκώληκας, τρέφων
 αὐτοὺς διὰ φύλλων συκαμίνου. Τοῦτο δὲ πράττουσιν ἐν Ἑλλάδι εὐχα-
 ρίστως οἱ παῖδες καὶ τὰ κοράσια πρὸς ψυχαγωγίαν.

Ἡ λευκὴ συκάμινος ἀκμάζει εὐτυχῶς πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος,
 ἰδίως δὲ ἀπὸ τῆς ἀκτῆς μέχρι 3,000 ποδῶν ὑπεράνω τῆς θαλάσσης.
 Ἡ μεταξοποιία λοιπὸν δύναται καὶ ὀφείλει νὰ ἐπεκταθῇ ὅσον ἔνεστι
 πλεονέτερον, διὰ τε τὸ εὐκολον τῆς ἐργασίας, διὰ τὸ ὀλιγοδάπανον, καὶ
 διὰ τὴν ἐντεῦθεν προκύπτουσαν μεγάλην χρηματικὴν ὠφέλειαν. Ἀλλὰ
 καὶ ἐν ταύτῃ γίνεται λίαν ἐπαισθητὴ ἡ τῶν ὁδῶν ἔλλειψις· τὰ βομ-
 βύκια μετακομίζονται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον εἰς μακρὰ ἀποστήματα
 ἐπὶ ὄνων καὶ ἡμιόνων· συνωθούμενα δὲ καθ' ὁδὸν, καταστρέφονται τὰ
 πλεῖστα καὶ ἀφανίζονται. Ἐτερον κώλυμα εἶναι ἡ ἀμείλικτος τραχύ-
 της καὶ ἡ πλεονεξία τῶν εἰσπραττόντων τὰ ἀπὸ τῆς μετάξης δέκατα·
 ὁ μεταξοποιὸς δὲν δύναται νὰ ἐκποιήσῃ τὸ προϊόν αὐτοῦ, ἐάν μὴ πρό-
 τερον ἐπαρῇ εἰς τὰς ἀκρόεστους αὐτῶν ὁπαιτήσεις. Αἱ συκάμινοι
 φυτεύονται ἐν τῷ κήπῳ, καθὼς καὶ τὰ κλήματα τῆς ἁμπέλου ἐν τῷ
 ἐλαιῶνῳ. Τὰ δένδρα ταῦτα προσηκόντως ἐγκεντριζόμενα, δύναται νὰ
 ἀνθρασθήσῃσι πρῶτῳ ἄφθονον φύλλον πληθύν. Τὰ βομβύκια ἀγο-
 ράζονται ἀντὶ ὁρᾶς τιμῆς παρὰ τῶν ἐπίτηδες εἰς τὴν Ἀνατολὴν κατ'
 ἔτος ἐρχομένων Ἰταλῶν τε καὶ Γάλλων. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἐν Ἑλλά-
 δι καὶ ἰδιαίτερα μεταξοκλωστεῖα, ἀποστέλλοντα τὴν μέταξαν εἰς Σμύρ-
 νην. Οἱ Ἕλληνες ἀσχολοῦνται προθύμως εἰς τὴν κατεργασίαν αὐτῆς,
 διότι ἀπολαμβάνουσιν ἀμέσως καθαρὸν χρηματικὸν καὶ διότι κοπιᾷ-
 ζουσιν ὀλίγον. Ἐάν ὅμως ἐτακτοποιεῖτο μὲν ἡ φορολογία, ἐστρώοντο
 δὲ καὶ νέαι ὁδοί, ἡ μεταξοποιία, προαγομένη ὑπὸ τε τοῦ κλίματος
 καὶ τοῦ ἐδάφους, θὰ ἠύξανε βεβαίως τὸν τε ἰδιωτικὸν καὶ τὸν δημό-
 σιον τῶν Ἑλλήνων πλοῦτον.

Ἄμπελῶνες. Ἐτερος σημαντικὸς κλάδος τῆς γεωπονίας καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους εἶναι οἱ ἄμπελῶνες· ἀλλ' ἡ τούτων καλλιέργεια, παντελῶς παρημελημένη οὔσα, διατελεῖ εἰς ἀθλιεστάτην κατάστασιν, Ἐὰν εἰσῆγτο καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ παρὰ τὸν Ῥῆνον καὶ τὸν Ῥοδανὸν συνήθης τρόπος τῆς ἀμπελουργίας, ὁ ἑλληνικὸς τρυγητὸς θὰ ἦτο ἀληθῶς ἀνυπολόγιστος καὶ πολὺ ἐντελεστερος τοῦ σημερινοῦ. Ἐὰν ἐρωτηθῶσιν αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες, διατί δὲν προήχθη ἐν τῇ πατρίδι τῶν ἡ οἰνοποιία, ἅπαντες μὲν τῇ φωνῇ θὰ ἀποδώσωσι τὸ αἷτιον εἰς γενικὴν τινα ἀκηδεῖαν, εἰς τῶν ὁδῶν τὴν ἑλλειψιν, πρὸ πάντων δὲ εἰς τὴν τρομοκρατίαν τῶν εἰσπραττόντων τοὺς δημοσίους φόρους. Οἱ ξένοι περιηγηταὶ ἀδιαιρέτως παραπονοῦνται, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς οἶνος ἀναμιγνύεται μετὰ τῆς ρητίνης· πράττουσι δὲ τοῦτο οἱ Ἕλληνες, πρῶτον μὲν, διότι δὲν ἔχουσιν ἀφρονίαν φιαλῶν καὶ ἄλλων καταλλήλων οἰνοδόγων ἀγγείων· εἴτα δὲ, διότι ἔνεκα τῆς ἑλλείψεως τῶν ὁδῶν, ἀναγκάζονται νὰ τὸν μετακομίζωσιν ἐντὸς ἀσκήων ἐπὶ ὄνων καὶ ἡμιόνων. Ἐν τούτοις ἡ Ἑλλάς ἡδύνατο νὰ παράγῃ τὸν κάλλιστον, τὸν φυσικώτατον, καὶ τὸν ὀνότατον οἶνον τῆς οἰκουμένης, ἐὰν σπουδαίτερον ἤσχολεῖτο εἰς τὴν κατεργασίαν αὐτοῦ.

Δυστυχῶς οἱ ἄμπελῶνες τῆς Ἑλλάδος κείνται παρημελημένοι καὶ ἀπροστάτευτοι· οὔτε κοπρίζονται, οὔτε ἀρδεύονται, οὔτε θεραπεύονται ἄλλως πῶς ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης χειρός. Ὁ ἐγκεντρισμὸς καὶ ὁ παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις συνήθης τρόπος τοῦ κατασκευάζειν τὸν οἶνον θὰ παρεῖχον εἰς τὴν Ἑλλάδα νέαν πηγὴν πλούτου καὶ προσόδων.

Καπνός. Ἐτερον προϊόν τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας εἶναι ὁ καπνός. Μεθ' ὅλα τὰ ἀνωτέρω διαληφθέντα ἑλλείμματα, μεθ' ὅλην τὴν ἑλλειψιν τῆς ἀρδεύσεως καὶ τῶν ὁδῶν, μεθ' ὅλον τὸν τυραννικὸν τρόπον, καθ' ὃν εἰσπραττόνται τὰ δέκατα, μεθ' ὅλην τὴν στέρησιν τῶν νεωτέρων γεωπονικῶν ἐργαλείων, ἡ ποιότης τοῦ ἑλληνικοῦ καπνοῦ εἶναι τῇ ἀληθείᾳ ἐξάίρετος. Τὸ βαρύτερον τοῦτο προϊόν ἡδύνατο νὰ ἐπεκταθῇ ἔτι μᾶλλον, ἰδίως ἐν τῇ βορείᾳ Ἑλλάδι. Τὰ μέρη, ἔνθα βλοστανεὶ τὸ φυτὸν τοῦτο, θὰ παρῆγον τοῦλάχιστον τὸ διπλάσιον, ἐὰν εἰσῆγτο ἡ ἀρδεύσις καὶ ἐντελεστέρα τις καλλιέργεια.

Βαμβάκιον. Τὸ κλίμα καὶ τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος εἶναι λίαν κατάλληλα εἰς τὴν βαμβακοφυτείαν, ἰδίως ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Εὐβοίας. Ἡ ποιότης τοῦ ἑλληνικοῦ βάμβακος εἶναι ἡ αὐτὴ ὡς ἡ τοῦ τῆς νοτίου Καρολίνης. Ἡ ἐν Ἑλλάδι βαμβακοφυτεία, ἡ σήμερον λίαν ἑλλειπὴς, δύναται καὶ ὀφείλει νὰ ἐπεκταθῇ καὶ νὰ βελτιωθῇ. Τὸ αὐτὸ φυτόμενον βαμβάκιον εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Οὐπλανδικόν. Ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ Σησλανδικοῦ βαμβακίου εἰς τὰ παράλια μέρη θὰ παρῆχε πλουσιοπάροχον συλλογὴν εἰς τοὺς βιομηγάνους, διότι ἡ γῆ τῆς Ἑλλάδος πληροὶ πάντας τοὺς ὅρους τῆς καλλιέργειας αὐτοῦ.

Σῦκα καὶ ἄλλαι ὁπωρεαί. Ἡ τῶν σύκων καλλιέργεια θὰ ἐπολλαπλασιαζέτο ἐν Ἑλλάδι, ἐὰν ὑπῆρχον ὁδοὶ διευκολύνουσαι τὴν

εἰς τὰς ἀγορὰς μετακόμισιν αὐτῶν, καὶ τὴν ἐπὶ τῶν ξένων πλοίων ταχέϊαν φόρτωσίν των. Τὰ αὐτόθεν σῦκα καὶ τὰς ἄλλας ὁπώρας λαμβάνομεν συνήθως ἐν Εὐρώπῃ ἐμμεσως, διὰ Σμύγνης. Ἡ προετοιμασία τῶν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἀποστελλομένων σύκων ἀφίνεται ἐν Ἑλλάδι εἰς τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παῖδιά· αὐτὰ δὲ τὰ δένδρα οὐδεμίαν ἄλλην ἀπαιτοῦσι περιθάλψιν ἢ τὴν τῆς ἀρεύσεως. Καὶ ἐνταῦθα ὅμως τὰ κατὰ τῆς εἰσπράξεως τῶν δεκάτων παράπονα εἶναι μεγάλα καὶ ἐνίοτε ἀπίστευτα. Ἐὰν ἐβελτιοῦτο ἡ καλλιέργεια τῶν σύκων, θὰ ἐπλούτουν ἀναμφιδόλως πολλοὶ σήμερον πενιῶντες.

Βάλανος. Ἡ ἐξαγωγή τοῦ πολυτίμου τούτου προϊόντος θὰ αὐξηθῇ θαυμασίως, ἐὰν κατασκευασθῶσιν ὁδοὶ ἀπὸ μέσων τῶν δασῶν, ὡς ἐπόμεν ἐν τῇ προτέρᾳ διατριβῇ ἡμῶν. Ἀλλὰ καὶ τῶν ὁδῶν στρωθεισῶν, ἢ τῆς ἐξαγωγῆς αὐξήσις δὲν θὰ ᾔναι διαρκής· διότι ἕκαστος μὲν θὰ προτιμᾷ νὰ καλλιεργήσῃ τὴν ὁποῖαν ἔχει γῆν μᾶλλον ἢ νὰ τὴν ὡς δάσος. αἱ δὲ ἐν τοῖς δάσεσι βάλανοι θὰ ἐκπωληθῶσιν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν. Ὅπως δὴ ποτε, τὰ μέρη, ἐνθα νῦν φύεται ἡ βάλανος, δὲν θὰ καλλιεργηθῶσι φυσικῶ τῷ λόγῳ ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ὥστε αἱ ὁδοὶ θὰ προῆγον ἐπὶ τινὰ χρόνον καὶ τῶν σημερινῶν βαλάνων τὴν ἐμπορίαν, καὶ τὴν θαυμασίαν ἀραιώσιν τῶν δασῶν.

Τὰ ἄλλα συνηθέστερα προϊόντα τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας, σίτος, λ. γ. κριθή κ.λ. διάκεινται ἀθλίως, διότι ἐλλείπουσι τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα, ἢ ἄρδεις, τὰ μέσα τῆς ταχείας μετακομίσεως, καὶ διότι οἱ εἰσπράττοντες τοὺς φόρους διαπράττουσι καὶ ἐνταῦθα μυρίας ὄσας αὐθαιρέσιαι. Ἐὰν ὅμως εἰς τὴν γονιμοτάτην γῆν τῆς Ἑλλάδος ἐφηρμόζετο ἡ ἐν Εὐρώπῃ προαχθεῖσα μέθοδος τῆς γεωπονίας, ὁ θερισμός θὰ ἦτο τριπλάσιος καὶ τετραπλάσιος τοῦ σημερινοῦ. Οὐδεμία ἄλλη χώρα ἔχει μείζονα ἀνάγκην βελτιώσεως τῆς γεωργίας παρὰ τὴν Ἑλλάδα. Οὐδεμία ἐγένετο προσπάθεια ὅπως εἰσχυθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ συνήθως ἐν τοῖς θερισμοῖς κλίμασι φυόμενος χόρτος, ὁ ἐν οἰαδήποτε ὥρᾳ τοῦ ἔτους παρέχων ἀφθονον εἰς τὰ κτήνη τροφήν(1). Οὐδεμία ἐγένετο βελτίωσις ἐν τῇ κτηνοτροφίᾳ. Τὸ τῆς Ἑλλάδος μαλλίον θὰ ἦτο μᾶλλον ἐπιζήτητον, ἐὰν ἐγεννώντο πρόβατα ἐκ τῆς μίξεως προβάτων διαφόρων εἰδῶν. Τὰ ἔλη θὰ ἦσαν καταλλήλοτα εἰς τὴν φυτεῖαν τοῦ ὀρυζίου, ἢ (ἀποξηραίνόμενα) εἰς νομάς τῶν κτηνῶν. Ἐνὶ λόγῳ, ἐὰν ἡ Ἑλλὰς στρωθῇ δι' ὁδῶν, ἀποδεχθῇ τὰ νεώτερα ἐργαλεῖα καὶ τὰς νεωτέρας τοῦ καλλιέργειν μεθόδους, θὰ ἔχῃ πενταπλασίονα προϊόντα καὶ πρόσδοτον παρ' ὅσῃν ἀπολαμβάνει τανῦν μετὰ πολλῶν μόχθων.

ΑΣΛΕΒΟΥΔ.

(Ἐκ τῆς Κλειοῦς).

(1) Τοιοῦτον χόρτον ἐσπείραμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ δυστυχῶς μὲν οὐκ ἐφύτρωσαντα πέρυσιν μᾶς τὸν κατέστρεψε ποιμὴν, καὶ εἰσέτι ἀγνοοῦμεν ἐὰν ἐδικάσθῃ καὶ ἐτιμωρήθῃ.